

Svensk officersnazism under andra världskriget

– en efterhängsen myt

Harry R:son Svensson

Denna artikel granskar källkritiskt de anklagelser om nazistiska sympatier inom den svenska försvarsledningen under andra världskriget som kommandörkapten Emil Boldt-Christmas publicerade i debattboken *Voro vi neutrala?* 1946. Under 1990-talet kom hans bok av det svenska nazismforskningsfältet att ses som ett vittnesmål om att sympatierna var starka för nazismen inom den svenska officerskåren under andra världskriget. Denna föreställning var och är så stark att historikern Rune Bokholm, som arbetat med Emil Boldt-Christmas arkiv under skrivandet av *Tisdagsklubben: Om glömda antinazistiska sanningssägare i svenskt 30- och 40-tal*, enbart letade efter belägg för tesen om de starka nazistsym-

---

Harry R:son Svenssons forskning inriktar sig på örlogsstaden Karlskrona och den svenska örlogsflottan. Han disputerade 2017 vid historiska institutionen på Stockholms universitet med avhandlingen *Fabian Philip, familjen Ruben och örlogsstaden: Entreprenörsfamiljen som grundade Mosaiska församlingen i Karlskrona 1780–1945*. Avhandlingen studerade judisk integration i en svensk örlogsstadsmiljö. År 2019 publicerade Svensson boken *Svensk nazism och historiebruk: Fallstudier om flottan och örlogsstaden Karlskrona*.

patierna inom Försvarsmakten. Bokholm verkar aldrig ha gjort någon källkritisk prövning av Boldt-Christmas påståenden. Det material som visar att Boldt-Christmas for med osanning finns nämligen också i Boldt-Christmas arkiv.

Användandet av Emil Boldt-Christmas som källa för att bevisa nazistiska sympatier inom den svenska officerskåren är del av ett större problem. Historikern Alf W Johansson menade redan 2014 att bilden av Sverige under andra världskriget hade förvanskats:

Synen på den svenska samlingsregeringens agerande mot Nazityskland har de senaste decennierna blivit negativ. Neutraliteten avfärdas som en myt, det påstås att Sverige lade sig platt för Tyskland och blev ett lydrike. I skolundervisningen får elever lära sig uppfattningen att Sverige befolkades av nazister och rasbiologer. Detta ensidiga fördömande och denna moraliserande hållning är i behov av en korrigerig.¹

Citatet visar att Johansson anser att den bild som skrivits fram om Sverige under andra världskriget är felaktig och är i behov av en korrigerig. Emil Boldt-Christmas är ett exempel av flera källkritiskt tveksamma samtida källor som svensk nazismforskning förlitat sig på.² Vad Alf W Johansson identifierade var resultatet av en utveckling inom svensk historieforskning som tog sin början 1991. Det finns därför all anledning att faktiskt granska vilka föreställningar som idag finns rörande svensk tyskvänlighet och nazism inom officerskåren under kriget.

År 1991 utkom journalisten Maria-Pia Boëthius med boken *Heder och Samvete: Sverige och andra världskriget*. Boëthius ansåg att forskningsprojektet SUAV³ vid Historiska institutionen på Stockholms universitet "delvis tillkommit för att begrava Sverige och andra världskriget i glömska."⁴ Wilhelm Agrell menade att "ingenting blev längre som förut" efter publiceringen, trots att inga nya sakuppgifter framkommit, det handlade om en perspektivförskjutning. Boëthius frågade om Sveriges politiska agerande under andra världskriget var moraliskt försvarbar.⁵ Boken utkom i reviderad upplaga 1999.⁶ I båda upplagorna presenteras Emil Boldt-Christmas bok *Voro vi neutrala?* i den avslutande litteraturförteckningen: "(B-C var kommandörkapten och upprörd över nazianstrykningen i marinen.)"⁷

År 1996 utkom den före detta arméofficeren⁸ och administrative direktören vid Skatteförvaltningen, Karl N Alvar Nilsson⁹, med boken *Svensk överklassnazism*. Nilsson ville med boken avslöja den omfattande nazismen som funnits inom svensk "överklass": "många av dessa officerare, lärare, läkare, präster, jurister och företagare som hoppades på en tysk seger i kriget kom senare att förneka det."¹⁰ Ett av bokens kapitel behandlar Emil Boldt-Christmas och bildar för Nilsson bevis för de starka nazistiska attityderna inom Försvarsmakten:

Andan var sådan att man inte godtog den som hade sympatier för den allierade sidan. [...] Kanske hoppades han genom boken få upprättelse för han kunde ju ändå visa att han i de flesta avseenden haft rätt. Så blev det dock inte. Men Archibald Douglas blev generallöjtnant och arméchef, Alf Meyerhöffer blev överste och infanteriinspektör, Sven Hedengren, han blev major med placering på arméstaben, Anders Forshell blev kommandör.¹¹

Emil Boldt-Christmas var officer i flottan och han uttalade sig bara om flottan: "Jag anser mig här böra begränsa mig uteslutande till de företeelser och tendenser inom flottans ledning".¹² Av de fyra exempel Nilsson gav i citatet ovan hämtas ett från flottan, de övriga från armén.

Varför ägna kraft och tid åt ett populärhistoriskt verk? Detta därför att Karl N Alvar Nilsson skrivits in i det svenska akademiska forskningsläget. Victor Lundberg utkom 2014 med boken *En idé större än döden. En fascistisk arbetarrörelse i Sverige 1933–1945* och visar hur forskningsfältet inkluderat populärvetenskapen i forskningsläget. Han påtalar också forskningslägets ensidighet:

Det som sannolikt också har bidragit till det, är att enskilda och avgränsade slutsatser om nazismens karaktär och inriktning, framförallt i Heléne Lööws och Karl N. Alvar Nilssons omfattande och banbrytande forskning, har fått mycket stort genomslag, traderats och förstorats och bidragit till att skapa ett historiskt tunnelseende som har präglat betydande delar av kunskapen om och förståelsen av fascismens och nazismens historia i Sverige.¹³

Nilsson har vidare av historiker som Heléne Lööw, Lars M Andersson, Lena Berggren, Ralph Tuchtenhagen och Stéphane Bruchfeldt¹⁴ setts som pålitlig och en del av det svenska forskningsläget. Lars M Andersson ansåg att: "Nilssons idoga arbete i diverse personarkiv har resulterat i att bilden av den svenska nazismen blivit tydligare. Hans undersökning av svenska officerares attityder för t.ex. osökt tankarna till Norbert Elias arbete *Tyskarna och civilisationens bräcklighet*."¹⁵ Ralph Tuchtenhagen delade Anderssons bedömning av Nilssons påståenden om den svenska officerskåren.¹⁶ År 2007 hänvisade också historikern Sverker Oredsson till Emil Boldt-Christmas nazismanklagelser mot marinen som en motbild till den etablerade bilden.¹⁷ Thomas Roth, 1:e intendent på Armémuseum, hänvisar också till Boldt-Christmas när han vill påvisa den svenska marinledningens tysktillvändhet under andra världskriget.¹⁸

Rune Bokholm utkom 2001 med boken *Tisdagsklubben: Om glömda antinazistiska sanningssägare i svenskt 30- och 40-tal*. Emil Boldt-Christmas var enligt Bokholm "en person som på ett smärtsamt sätt fick plikta för sin anglofila inställning". Uppgifterna om Boldt-Christmas hämtade Bokholm i personarkivet som förvaras på Göteborgs universitetsbibliotek.¹⁹ Men Bokholm tog för givet att Emil Boldt-Christmas var en sanningssägare och granskade inte hans påståenden källkritiskt. Genom att källkritiskt granska den konflikt som uppstod på den svenska legationen hösten 1937 framträder en annan aspekt av Boldt-Christmas. Han ville till varje pris få rätt. Nazismanklagelserna mot flottans ledning skall därför framför allt ses i ljuset av Boldt-Christmas konfliktsökande beteende.

Parallellt med Rune Bokholm författade Urban Sobéus, överste 1. gr i kustartilleriet, 2001 och 2002 två artiklar där han ville påvisa nazistsympatier inom flottans ledning under andra världskriget. Båda artiklarna utgick från Emil Boldt-Christmas *Voro vi neutrala?*²⁰ Artiklarna publicerades i *Kungl. Krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift*.

Genomgången visar att Emil Boldt-Christmas åsikter och den bild han ville förmedla av flottans ledning före och under andra världskriget, under perioden 1991–2007 i en symbios mellan svenska journalister, amatörhistoriker och professionella historiker etablerades som en sanning. Men samtidigt gjorde Säkerhetstjänstkommissionen en något annan bedömning av Boldt-Christmas:

Sedan gammalt fanns på sina håll en misstro mot polis och militär vad gällde inställningen till demokratin, en misstro som nu underbyggdes av pressen, och då i synnerhet av vänsterpressen, men även av debattböcker som Holger Carlsson, *Nazismen i Sverige, ett varningsord*, Ture Nerman, *Sverige i beredskap*, båda 1942, Emil Boldt-Christmas, *Voro vi neutrala*, 1946, och Armas Sastamoinen, *Hitlers svenska förtrupper*, 1947.²¹

Kommissionen räknade Boldt-Christmas till ett vänsterperspektiv som kritiserade polisen och militären. De historiker som medverkade i kommissionen var bland annat Alf W Johansson och Karl Molin. Historikern Johan Östling knöt an till Säkerhetstjänstkommissionens bild av Boldt-Christmas. Östling menade att Boldt-Christmas ingick i en kommunistisk tolkning av andra världskriget som han kallar för "*Den kommunistiska motberättelsen*". Östling menar att "*Den kommunistiska motberättelsen* bottnade i en marxist-leninistisk tolkning av andra världskriget" och gick ut på att Sverige var nazianfränt samt hade en protysk opinion. Enligt "den kommunistiska motberättelsen" var nazismen ett överhetsfenomen och såg det som angeläget att rensa upp i samhällets mest inpyrda institutioner, särskilt Polisen och Försvarsmakten. Inom delar av vänstern fanns det sedan gammalt många som ifrågasatte polisens och militärens demokratiska trovärdighet. Denna misstro manifesterades vid tiden för krigsslutet i artiklar och debattböcker som krävde upprensning.²²

Bilden av Emil Boldt-Christmas spretar. Boldt-Christmas har, som tidigare nämnts, av det svenska nazismforskningsfältet betraktats som en samtida källa som visar på förekomsten av starka nazistiska sympatier inom den svenska officerskåren. Men stämmer de anklagelser som Boldt-Christmas framförde mot flottans ledning i *Voro vi neutrala*?? Var Emil Boldt-Christmas en "antinazistisk sanningssägare i svenskt 30- och 40-tal"? Syftet med denna artikel är att försöka besvara dessa frågor, men för att kunna besvara dessa båda frågor behöver också frågan om vad som hände under hans tjänstgöring i London besvaras. Vad innebar det att vara marinattaché och vilka förväntningar fanns på marinattachéns arbete?

Faktoiden

Det teoretiska begreppet faktoid förklarar hur Emil Boldt-Christmas anklagelseakt blev accepterad som historisk sanning. Historikern Martin Kylhammar introducerade 2002 begreppet faktoid för att beteckna "försanthållna felaktigheter".²³ Emil Boldt-Christmas anklagelser i *Voro vi neutrala*? är exempel på försanthållna felaktigheter. Men under 1990-talet gjordes Boldt-Christmas utsagor till "auktoritetskunskap". Kylhammar menar att auktoritetskunskap är oreflekterat försanthållande. För att säkra universitetsvärldens auktoritetskunskap har akademien utvecklat det institutionaliserade tvivlet. Bäraren "prövas, sätts på prov [och] granskas närmare".²⁴ Kylhammar förklarar även nästa steg i processen att inkludera Boldt-Christmas faktoider i forskningsläget. Boldt-Christmas text kunde accepteras därför att den var en del av "en kommunikativ gemenskap, där alla har samma principiella grundhållning."²⁵ För att skämta med sina seminariekolleger under grundutbildningen hade Kylhammar skrivit en uppsats om en påhittad händelse. Seminariet lyckades inte genomskåda skämtet och den påhittade historien kunde ha blivit en faktoid. Kylhammar visade med exemplet hur enkelt kommunikativa gemenskaper kan ge upphov till faktoider. Elementär allmänbildning hade räckt för att genomskåda det akademiska skämtet, det behövdes inga djupgående källstudier.²⁶ De många felaktiga påståenden och egendomliga tolkningar Boldt-Christmas presenterar gör att elementär allmänbildning om svenska militära förhållanden räcker långt för att genomskåda honom. Påståendena om sjöofficerskåren och flottan har genomgått en grundlig källkritisk granskning och slutsatsen är att han genomgående skapat ett falsarium.²⁷

Källor

"Kommendörkapten Gösta Boldt-Christmas' efterlämnade papper" förvaras på Göteborgs universitetsbibliotek. Vid genomgången av arkivet visade det sig att han använde både Gösta och Emil som tilltalsnamn. Han var namngiven till Gustaf Emil Ferdinand Boldt-Christmas.²⁸ De tre böck-

erna han publicerade 1939–1946, *Från Clausewitz till Liddel Hart, Rysslands dilemma* och *Voro vi neutrala?*, publicerades under namnet "G. E. F. Boldt-Christmas". Dessa tre böcker kommer också att användas som källor. Vidare kommer jag att använda den publicistiska verksamhet, *Politiskt Nyhetsbrev*, som han var ansvarig utgivare för 1946–1948. Detta finns bevarat som pliktexemplar på Kungl. Biblioteket i Stockholm, men återfinns inte på Göteborgs universitetsbibliotek.

Emil Boldt-Christmas och *Voro vi neutrala?*

Kommendörkapten Emil Boldt-Christmas publicerade i början av 1946 boken *Voro vi neutrala?*, i vilken han anklagade flottans ledning för att ha hyst nazistiska sympatier under andra världskriget. Detta hade fått konsekvensen att Marinstaben läckte militära hemligheter till Tyskland under kriget. Boldt-Christmas menade:

Jag anser mig här böra begränsa mig uteslutande till de företeelser och tendenser inom flottans ledning, som redan före kriget gett mig intrycket, att den icke blott hoppats att Tysklands 'andra försök' skulle krönas med framgång utan även sökt medverka till, att Sverige skulle göra sig skickat och berett att draga nytta av en tysk seger. Härmed vill jag inte ha sagt, att detta var en uteslutande till flottan isolerad företeelse.²⁹

Boldt-Christmas anklagelse om nazistiska åsikter och tysksympatier stannade inte vid flottan utan inkluderade även de övriga vapengrenarna.

Åren 1936–1939 tjänstgjorde Boldt-Christmas som marinattaché vid svenska legationen i London och vid hemkomsten i oktober 1939 upplevde han att det tyska inflytande starkt dominerade Sverige. Den militaristiska och tyskinspirerade propagandan menade han riskerade att "till slut förmå den svenska regeringen att engagera sig för Finlands (och därmed Tysklands) sak så djupt, att vi skulle råka i ett för vår fria framtid farligt motsatsförhållande till Ryssland."³⁰ Det svenska stödet till den finska krigsinsatsen var enligt Boldt-Christmas ett ställningstagande för Nazityskland: "särskilt som på samarbetsmännens inrådan allt det lilla vi ägde av

modern krigsmateriel överlämnats till Finland."³¹ Det stalinistiska Sovjetunionen ansåg han däremot vara "under omdaning till demokrati".³²

Boldt-Christmas menade vidare att "Sverige var ockuperat med ett raffinemang, som saknar motstycke i den långa tyska ockupationshistorien", efter de tyska segrarna i Danmark och Norge. "Allt omkring den 9 april 1940 styrkte mig ytterligare i min tidigare uppfattning, att det förelåg ett svenskt-tyskt militärt samförstånd – sannolikt bakom regeringens rygg."³³ Han ansåg vidare att "intet land förorsakade Tyskland mindre uppoftningar än Sverige."³⁴ Orsaken till detta var:

Herrar Günther, general Thörnell och flottans samtliga amiraler m. fl. hade på grund av det svenska folkets besmittelse med preussisk auktoritetstro mycket lättare att få gehör såväl i regeringen som nedåt än t. ex majoren Quisling.³⁵

Citatet visar att ÖB, Günther och Marinstaben enligt Boldt-Christmas styrde den svenska samlingsregeringen likt marionettdockor och förvandlade den till en nazitysk lydregim. När dessa åsikter publicerats följde en lång och omfattande debatt i samtliga rikstäckande svenska tidningar våren 1946. Händelsen omtalades som Boldt-Christmasaffären.³⁶ När affärens stormvågor dämpats och uppståndelsen ebbat ut, "rönte han samma öde som alla oppositionella i ett starkt etablissemang – han ignorerades fullständigt", enligt Rune Bokholm.³⁷ Men Emil Boldt-Christmas kom genom sitt beteende att väcka svenska säkerhetstjänsters intresse. Statspolisens 3:e rotel bedrev en omfattande bevakning av hans rörelser. Även Militärens underrättelse- och säkerhetstjänst hade honom under uppsikt.

Försvarsledningens nazistsympatier skall enligt Boldt-Christmas ha framkommit under hans tid som marinattaché i London. Hittills är det bara hans egna ord som berättar om detta. Men innan hans tjänstgöring undersöks skall försvarsattachétjänsten förklaras.

Försvarsattachéerna

Försvarsattachéerna tillhörde Försvarsmakten och var direkt underställda konungen, reellt chefen för försvarsdepartementet. Men som del av Sveriges beskickning på plats var försvarsattachéerna samtidigt underordnade beskickningschefen och i sista hand utrikesministern. Detta gjorde lydnds- och skriftväxlingsreglerna särskilt invecklade.³⁸

Generellt skulle försvarsattachéernas inte göra allmänpolitiska bedömningar. Detta skulle ambassadören/ ministern göra. Men historikern Fredrik Eriksson har visat att det var ett sluttande plan, hans undersökning visar att många av försvarsattachéernas rapporter innehåller allmänpolitiska bedömningar med militär yta.³⁹ Rapporterna som författades skulle behandla alla viktiga frågor och ställdes till försvarsministern. Innan rapporten avsändes skuld den delges beskickningschefen, som inte behövde godkänna den. Meddelanden och handbrev ställdes till chefen för Under rättelseavdelningen vid Försvarsstaben. Marinattachéerna skrev ibland direkt till sin tjänstegrenschefer eller dennes stabschef. Försvarsstaben var ansvarig hemmamyndighet som gav instruktioner och skötte administrationen.⁴⁰ Chefen för Försvarsstabens underrättelseavdelning, Carlos Adlercreutz, eftersträvade inte någon mer ingående bearbetning och sammanställning av ingångna underrättelser. De operativa avdelningarnas chefer önskade de ingångna uppgifterna i obearbetat skick för att själva kunna utvärdera dem. Detta tycks också ha gällt försvarsstabschefen.⁴¹

Försvarsattachébefattningarna utomlands var inte meriterande för den fortsatta militära karriären utan ansågs vara ett sidospår utan åtråvärda slutposter. Försvarsattachétjänsterna ansågs ibland vara ett slags nöjeskommendering, som utgjorde sin egen belöning. Resultatet av tjänsten ansågs vara att chefer och truppinspektörer förlorade intresse för vederbörande samt att andra gick före i befordran.⁴² Carlos Adlercreutz, hade därför särskilt svårt att rekrytera toppkandidater till försvarsattachébefattningarna.⁴³

Nu när tjänsteförhållandena är klargjorda skall Emil Boldt-Christmas tjänstgöring undersökas.

Bondeaffären

Emil Boldt-Christmas tillträdde som marinattaché vid svenska beskickningen i London den 16 januari 1936.⁴⁴ Chefen för Sjöförsvarets kommandoexpedition, kommandör Simonsson, skall i samband med tillträdet, enligt Boldt-Christmas, uttryckt att han troligtvis skulle mötas av misstroende av de brittiska myndigheterna på grund av hans tidigare tjänstgöring vid tyska flottan. Dock skall Boldt-Christmas ”genom att i full överensstämmelse med min övertygelse deklarerar en klart demokratisk ställning, vinna det brittiska amiralitetets förtroende.”⁴⁵

Vad var det som hände på den svenska legationen i London hösten 1937? Uppenbarligen bygger Rune Bokholms bild av det inträffade uteslutande på Emil Boldt-Christmas egen utsago. Men arkivmaterialet i personarkivet ger en helt annan bild. Boldt-Christmas kallar själv det inträffade för ”Bondeaffären”.

Den 5 november 1937 skickade Boldt-Christmas ett meddelande till Chefen för Försvarsstaben där han meddelade att militärattachén kapten, greve Carl C:son Bonde hade skickat en insändare till den brittiska militära facktidskriften *United Service Review* som publicerades den 4 november 1937, där Bonde rättade tidskriftens uppgifter om det svenska nybyggnadsprogrammet för flottan. Boldt-Christmas fann tillvägagångssättet icke lämpligt.⁴⁶

”Bondeaffären” handlade inte om nazistiska sympatier, utan bottnade i den bittra fejden mellan flottan och armén om försvarsmedel i början av 1930-talet.⁴⁷ ”Bondeaffären” inleddes av Emil Boldt-Christmas och den 1 december 1937 meddelade Utrikesdepartementet den svenska envoyén i London att chefen för Försvarsstaben meddelat greve Bonde en varning för hans bristande samverkan med legationens marinattaché.⁴⁸ Men denna motivering kunde Boldt-Christmas inte acceptera. När han inte fick försvarsattaché Bondes varning från Försvarsstaben motiverad på det sätt han ville tog han strid mot både legationschefen Björn Prytz och general Olof Thörnell.⁴⁹ Den bild av händelserna som Rune Bokholm förmedlar stämmer inte med arkivmaterialet.

När Helge Strömbäck våren 1945 blivit utnämnd till Chefen för marinen (CM) inledde Emil Boldt-Christmas en brevväxling med honom.

Den 5 maj 1945 skrev Strömbäck:

Några saker vill jag här beröra med dig – strängt personligt och under återopande av gammal uppriktig vänskap som aldrig brutits – enär jag tror de influerat den gamla marinledningens syn på dig. Först tror jag Du fick under den sista tiden i London anseendet att vara överspänd – detta icke att fatta så att den Bondeska affären låg dig i fatet, tvärtom – utan att det beträffande dina kommenderingar och tjänstgöring blev för mycket fram och tillbaka.⁵⁰

Det skall enligt Strömbäck inte ha varit den ”Bondeska” affären som vänt marinledningen emot honom när han kom hem. I stället menar han att det var senare händelser:

Men jag vet att vissa uttalanden mot marinledningen för att den dels 1940 el kanske 41 skulle hava sagt att kriget vinnes av Tyskland, dels skulle ha varit helt nazianstucken (bl a i Expressen, AT och så i Arbetaren när förre CM fick sin avskedssalva och jag min välkomstsalva) ansågos emanera från dig. Jag tror att detta sista och kanske liknande skrivelser mest inriktat den gamla marinledningen mot dig dvs att Du via press och anonymitet velat misskreditera din egen ledning.⁵¹

Helge Strömbäck vittnar om gammal vänskap till Emil Boldt-Christmas. Det finns därför ingen anledning att tro att Strömbäck ljög eller försökte föra Boldt-Christmas bakom ljuset. I svaret till Strömbäck vidhöll Boldt-Christmas att amiral Fabian Tamm skall ha ogillat ”Bondeaffären”. Vidare frånsade han sig något som helst ansvar för artiklarna som anklagade amiral Tamm för att ha varit nazist: ”Att marinledningen varit nasianstucken har jag aldrig märkt, än mindre uttalat det.”⁵² Den 10 maj 1945 hade Boldt-Christmas inte lagt märke till några nazistiska sympatier i marinledningen. Åtta månader senare, i januari, 1946 hade han ändrat uppfattning och hävdade att de tendenser som han uppfattade inom flottans ledning redan innan kriget:

gett mig intrycket, att den icke blott hoppats att Tysklands ’andra försök’ skulle krönas med framgång utan även sökt medverka till, att Sverige skulle göra sig skickat och berett att draga nytta av en tysk seger.⁵³

Boldt-Christmas presenterade här diametralt olika åsikter. I akten ”Le Plaidoyer d’un autre fou”, en dåres försvarstal, från december 1948 uppgav han dock att han på våren 1943 skrev två artiklar i *Aftontidningen* och i *Trots Allt!* om officerarnas tyska sympatier.⁵⁴

Genomgången av ”Bondeaffären” visar att Boldt-Christmas inte presenterade den på ett rättvisande sätt. Att som Bokholm hävda att konflikten på den svenska legationen under hösten 1937 handlade om divergerande åsikter om nazism är direkt felaktigt.

Nu när konfliktytorna på Londonlegationen är redovisade, analyserade och klarlagda är det nödvändigt att undersöka Helge Strömbäcks påstående om att det var Emil Boldt-Christmas opinionsbildande verksamhet som retade den gamla marinledningen.

Opinionsbildaren Boldt-Christmas

CM Helge Strömbeck skrev till Emil Boldt-Christmas den 5 maj 1945:

Jag tror att detta sista och kanske liknande skrivelser mest inriktat den gamla marinledningen mot dig dvs att Du via press och anonymitet velat misskreditera din egen ledning. Detta och icke att Du förfäktat en viss militärpolitisk uppfattning torde vara kärnpunkten i en viss inställning mot dig. Jag har här så att säga tänkt högt i mitt försök att personligen granska ditt fall och icke kunnat finna att något annat skulle tynga ditt skuldkonto.⁵⁵

Citatet visar att CM Helge Strömbäck, flottans högsta chef 1945, personligen engagerade sig för att komma till rätta med Boldt-Christmas situation. I maj 1945 var Emil Boldt-Christmas fortfarande chef för Göteborgs örlogsstation. Strömbäck i egenskap av CM bör ha haft de bästa möjligheterna att kontrollera de uppgifter Boldt-Christmas påstod och efterfrågade. Enligt Strömbäck var det inte Boldt-Christmas militärpolitiska åsikter som var orsaken till den konfliktfyllda situationen, utan det

var hans publika anklagelser om nazistiska åsikter i marinledningen som var upphov till situationen. Hans sympatier uppmärksammades också av Sovjetunionen som önskade hans medverkan i tidskriften *Sovjetnytt* den 14 januari 1944.⁵⁶

När Emil Boldt-Christmas återkom från London i oktober 1939 upplevde han enligt egen utsago ”att anledningarna till de ryska kraven på Finland mörklagts icke blott för den svenska allmänheten utan även för regeringen. Propagandan för Tysklands sak kunde icke haft större framgång.”⁵⁷ Stödkampanjen ”Finlands sak är vår” ansåg han vara ett uttryck för ”den militaristiska propagandan” och när det kändes alltför oroande översände han ”till en medlem av regeringen en kortfattad redogörelse för min uppfattning av läget dvs. om Rysslands nödläge på sommaren 1939 inför det tyska hotet”. I texten visade han bland annat att Ryssland kände sig hotat av Tyskland och de svensk-finska sympatierna för Tyskland. Då han inte fick något svar eller genmäle försökte han få sina åsikter publicerade i huvudstadstidningarna och *GHT*, men dessa avböjde. ”Mina synpunkter på de svensk-finsk-tysk-ryska problemen kunde därför inte bli publicerade förrän vid det tyska anfallet på Ryssland den 22 juni 1941.” Pamfletten om 24 sidor kom ut på förlaget Natur & Kultur under titeln *Rysslands dilemma*.⁵⁸

I *Rysslands dilemma* framförde Boldt-Christmas att:

Över huvud tyckes det i vissa svenska kretsar förelegat den föreställningen, att införlivandet med Sovjet-Unionen av vissa randstater och territorier längs Rysslands väst- och sydgräns under 1939–40 *uteslutande* [sic!] var att tillskriva nyväckta imperialistiska tendenser i Sovjetregeringens politik. Denna lilla skrifts uppgift är dels att påvisa, att denna föreställning knappast är riktig, dels att närmare skärskåda vissa företeelser och fakta, vilka ha samband med Finlands läge i de tysk-ryska intressesfärerna.⁵⁹

Syftet med skriften var för Boldt-Christmas att försvara Sovjetunionens angrepp mot Finland samt annektering av östra Polen och Baltikum. Hans skrift var byggd på anekdotisk bevisföring och saknar fotnoter samt källhänvisningar. Hans bärande argument var att Stalin och Molotov utifrån läsning av Hitlers *Mein Kampf* var införstådda med att ett tyskt anfall

mot Sovjetunionen väntade.⁶⁰ Den tyska krigsmakten fruktades av Stalin, hävdade Boldt-Christmas, då han lärt känna den genom det hemliga militära avtal som slutits mellan Tyskland och Sovjetunionen och de militära erfarenheterna av tysk militär som gjorts 1924–1931.⁶¹ Detta följdes 1935 av ”västmakternas flathet och liknöjdhet”:⁶²

I den sammanslutning mellan de europeiska makterna, som under benämningen ”The Nonintervention-Committee” med anledning av det spanska inbördeskriget etablerades i London i slutet av 1936, spelade England och Frankrike, genom sin tro på Tysklands och Italiens löften och sin ängslan för militära förvecklingar, en fullkomligt löjlig roll; den engelska och franska undfallenheten inom denna av brittiska amiralitetets representanter benämnda ”Nonsen-committee” kommo ryska representanter att ställa sig frågande, hur det egentligen stod till med den militära maktbalansen.⁶³

Boldt-Christmas visade här sitt avståndstagande från de västallierade och försvar för det sovjetiska agerandet i Baltikum och Finland 1939–1940. Bedömningen av Sovjets tolkning av Storbritanniens och Frankrikes agerande styrkte han heller inte med någon källhänvisning. Det var hans egensinniga tolkning av situationen.

Moskvaprocesserna⁶⁴ blundade han inte för:

Vad förhållandena inom Soviet-Unionen beträffar, hade den ryska arméns försvagning genom ”utgallringen” hösten 1937 och det mindre framgångsrika kriget mot Finland i betydande grad höjt Stalins och hans fruktan för den tyska armén.⁶⁵

De under 1937 genomförda sovjetiska skenrättegångarna och de omfattande utrensningarna av officerare och önskade individer var för Boldt-Christmas en utgallring. Detta är ett föga demokratiskt tankegodt och visar med all önskvärd tydlighet att han tog lätt på den kommunistiska diktaturens urskillningslösa mördande.⁶⁶ Han kunde heller inte se några imperialistiska tendenser i Sovjetunionens politik.⁶⁷ Han menade vidare att den handlingsfrihet som Sovjet tillerkändes i öst genom Molotov-Ribbentrop-pakten medverkade till att landet kunde bygga upp en säkerhetsbarriär mot Tyskland.⁶⁸ Detta var 1939 en allmän åsikt bland svenska kommu-

nister.⁶⁹ Angreppet mot Finland var därför berättigat då den finska militären sedan Självständighetskriget (Inbördeskriget) odlat kontakter med den tyska krigsmakten. Han ansåg att Sovjet betraktade Finland som en lucka i säkerhetsbarriären. Det preventiva angreppet mot Finland påskyndades dessutom av de svensk-finska samtalen om ett gemensamt försvar av Åland. Inledandet av Fortsättningskriget bekräftade för Boldt-Christmas att han hade rätt.⁷⁰

Den hemliga delen av Molotov-Ribbentrop-pakten som delade upp Centraleuropa i en tysk och en sovjetisk intressesfär⁷¹ och den enorma militära katastrof som drabbade Sovjet i inledningsskedet av Operation Barbarossa⁷², visar att Boldt-Christmas analys av den sovjetiska försvarsplaneringen var felaktig, men han kände förstås inte till det hemliga tilläggsprotokollet om uppdelningen. För att decimera det polska motståndet mördade den sovjetiska ockupationsmakten över 20 000 polska officerare i östra Polen.⁷³ Den socialdemokratiska publicisten Paul Olberg betecknade i boken *Rysslands nya imperialism* Sovjetunionens angreppskrig mot Baltikum och Polen redan 1940 som en fortsättning av den ryska imperialismen.⁷⁴ År 1941 publicerade Olberg boken *Tragedin Balticum*.⁷⁵ Den Socialdemokratiska partiledningen läste och uppskattade samt umgicks med Paul Olberg.⁷⁶ Den allmänna opinionen i Sverige 1939 såg Sovjetunionen som det största hotet. Exempelvis upplevde Herbert Tingsten skräck först när Sovjetunionen anföll Finland.⁷⁷

Skriften *Rysslands dilemma* visar med all önskvärd tydlighet att Emil Boldt-Christmas inte var "anglofil" eller delade den allmänna synen på Sovjetunionen.⁷⁸ Boldt-Christmas vände sig dessutom själv emot att bli betecknad som anglofil: "Med mig måste ledningen söka någon annan utväg; den försökte göra mig till anglofil, då ju detta var det närmast till hands liggande vägen att vanrykta ett demokratiskt sinnelag."⁷⁹ Han hade en kommunistisk demokratisyn och sympatierna fanns hos det kommunistiska Sovjetunionen. Ryssland sågs som arvförande och de antikommunistiska stämningarna var starka inom örlogsflottan⁸⁰, varför CM Helge Strömbäcks uppfattning att det var Emil Boldt-Christmas opinionsbildande verksamhet som retade Marinstaben bör vara riktig. I ett, av polisen uppsnappat, samtal mellan konsul Algård och Gustaf Stridsberg framgick att Boldt-Christmas åsikter var kontroversiella i allmänhet.⁸¹

Men Emil Boldt-Christmas hade 1940, året innan utgivandet av *Rysslands dilemma*, börjat att framföra sina åsikter i dagspressen och orsaken till detta "var ingalunda att vilja misskreditera min egen ledning". I stället handlade det om att Boldt-Christmas under en studieresa i Främre Orienten år 1935 i Jerusalem hade träffat en sovjetisk diplomat som när samtalet kommit in på Adolf Hitler och boken *Mein Kampf*, givit uttryck för den ängslan som fanns i Sovjetunionen inför utvecklingen i Nazityskland. Enligt diplomaten ansåg den sovjetiska ledningen att det tyska inflytandet var oerhört starkt i Skandinavien och att Sovjetunionen därför behövde hålla ett speciellt öga på den skandinaviska gränsen. Vid närmare eftertanke ansåg Boldt-Christmas att den sovjetiske diplomaten hade rätt. När han började sitt opinionsarbete under 1940 kom han i kontakt med andra människor som också ansåg att den politik regeringen förde var farlig för landets framtid.⁸² Bo Enander introducerade exempelvis Boldt-Christmas i Tisdagsklubben i december 1940.⁸³ Boldt-Christmas medgav att han tog intryck av detta umgänge.⁸⁴

År 1935 hade Emil Boldt-Christmas av en sovjetisk diplomat blivit övertygad om att Sovjetunionen fruktade ett tyskt angrepp och därför hade rätt att skapa en buffertzonen på grannlänernas bekostnad. Han var också övertygad om att Sovjet hade rätt att frukta Finland och Sverige som stod under starkt tyskt inflytande. Dessa åsikter försökte han övertyga regeringen genom att kontakta en regeringsmedlem. När han inte fick gehör, publicerade han i stället *Rysslands dilemma*. Men åsikterna som publicerades 1941 hade han redan börjat föra ut genom opinionsbildande i dagspressen 1940.

Hur dessa åsikter placerades in i "the grand strategy" förklarade Boldt-Christmas i brev till CM Helge Strömbäck 1945:

Vad politik beträffar – ett hos oss mycket mångtydigt begrepp emedan man i Sverige synes obenägen att särskilja "policy", "politics" och "grand strategy" – så har jag aldrig gett mig in på den annat än i den sistnämnda formen.⁸⁵

Emil Boldt-Christmas uppfattade att hela hans omfattande opinionsbildande verksamhet var ett argumenterande för "grand strategy". Han ville inte till yrket kalla sig historiker eller politiker men han framhöll att han

hade 10-betyg (högsta betyg) i historia från Kungliga Sjökrigsskolan, som ett resultat av ett stort historieintresse sedan barnben. Han ansåg:

Att jag så småningom mer och mer kom att ägna mig åt Tysklands och brittisk sjömakts historia är att tillskriva min tjänstgöring i tyska flottan och världshändelsernas utveckling. Jag tror knappast att det kan kallas skryt, om jag tilltror mig ha bättre kunskaper om dessas förhållande till varandra än någon annan nu levande sjöofficer, vartill givetvis min mångskiftande utbildning utomlands har bidragit.⁸⁶

I citatet framträder Emil Boldt-Christmas självbild, han hade ”bättre kunskaper” om tysk och brittisk marin historia ”än någon annan nu levande sjöofficer”. Därför, menade Boldt-Christmas vidare:

Jag beklagar livligt, att bristande vidsynthet hos mina förmän har förhindrat dem att utnyttja mig och min villighet att av hela mitt hjärta ge mig själv. Att så är förhållandet torde vara bekant för Amiralen (jmf. bl.a. tillkomsten av ”Från Clausewitz till Liddel Hart”).⁸⁷

Emil Boldt-Christmas ansåg att han hade de största insikterna om det storpolitiska skeendet under andra världskriget. Det var bristande vidsynthet inom regeringen och marinledningen som förhindrat att hans insikter kunnat utnyttjas under världskriget. Det går att konstatera att hans självbild var något grandios. I brev till CM Helge Strömbäck förklarade Boldt-Christmas varför han låtit publicera boken *Voro vi neutrala?*:

Under min officersbana har jag genom studier och på grundval av de erfarenheter jag förvärvat bl.a. såsom marinattaché kommit att i strategiska och militärpolitiska frågor omfatta en åsiktsriktning, som avviker från den uppfattning, som i dessa ämnen varit och är förhärskande i svenska marina kretsar. Jag har – på grund av den vikt, som icke blott jag utan även framstående militärskribenter tillmäter dessa frågor – ansett det vara min plikt att, då de överordnade instanser visat ringa förståelse för mina synpunkter, offentligen framlägga min uppfattning. Detta har skett bl. a. genom den av mig från trycket utgivna ”Voro vi neutrala?”.

Emil Boldt-Christmas upplevde sig inte bli lyssnad på av varken Generalstaben eller Marinstaben och därför gav han offentligt uttryck för sina åsikter under och efter kriget. Vilka övriga ”framstående militärskribenter” som delade hans uppfattningar är samtidigt höljt i dunkel. Men den föreställningsvärld som han ville förmedla till sina överordnade var mycket komplex. Detta vittnar inte minst de tre skrifterna han publicerade. De hade tre helt olika tematik men anses av Boldt-Christmas alla tre behandla ”the grand strategy”: *Från Clausewitz till Liddel Hart* var som undertiteln berättade ”en strategisk studie”. *Rysslands dilemma* försvarade Sovjetunionens angreppskrig mot dess västra grannländer och *Voro vi neutrala?* var en anklagelseakt mot samlingsregeringens förda politik under andra världskriget, samt en anklagelse om nazistiska sympatier i försvarsledningen. Förutom det inledande kapitlet utgörs den sistnämnda boken av ett urval av de artiklar Boldt-Christmas publicerade under kriget.

Samtida pressröster om Boldt-Christmas anklagelseakter

Liberala *Blekinge Läns Tidning*, den största tidningen i Karlskrona, flottans huvudstation, var kritisk efter läsning Boldt-Christmas *Voro vi neutrala?* den 9 mars 1946. Intrycket av boken var att den var ”ganska oklar och virrig och bjuder på åtskilliga stilistiska grodor.” *BLT*:s läsare visste att tidningen: ”aldrig sympatiserat varken med Tyskland eller med svenska tysksympatisörer. Men det skall vara måtta på allt. Skall man kritisera Sverige och dess ledande mäns hållning under världskriget – och det finns förvisso mycket att kritisera – så skall det inte ske på det huvudlösa sätt som kommendörkapten Boldt-Christmas gjort.”⁸⁸ Recensionen är en samtida röst. Anklagelserna som utslungades stämde helt enkelt inte med de erfarenheter som *BLT*:s redaktion hade av flottan. Boldt-Christmas gav uttryck för osakliga politiska anklagelser som inte stämde. *BLT*:s recensent menade ”[a]tt kommendörkapten Boldt-Christmas’ bok i långa stycken är ytterst ovederhäftig är ett faktum.”⁸⁹

Samma dag publicerade *BLT* en längre intervju med CM Helge Strömbäck, som tilläts gå i svaromål på Boldt-Christmas anklagelser. Strömbäck pekade på att Boldt-Christmas anklagelser var rena fantasier och att det

var helt främmande för svenska sjöofficerare att sluta upp på tysk sida i kriget. Snarare gjorde sjöofficerarnas internationella kontakter att de stod främmande för nazistiska idégodset.⁹⁰ När Helge Strömbäck lät sig intervjuas av *BLT* hade han redan i brev sedan ett år diskuterat frågorna med Emil Boldt-Christmas och framfört att han inte brydde sig om vad den gamla marinledningen hade för åsikter om honom. Han menade att Boldt-Christmas "besjålas tydligen mer av en önskan att få delta i en enligt min uppfattning fullständigt ofruktbar och meningslös debatt om Sveriges och Finlands politik under kriget." I stället ville Strömbäck att Boldt-Christmas se det som en avslutad affär och ägna sig åt tjänsten som marinbaschef i Göteborg.⁹¹ Men detta hade inte förmått Boldt-Christmas att släppa de upplevda oförrätterna. I intervjun med *BLT* förstod Strömbäck fortfarande inte vad Boldt-Christmas ville åstadkomma med sina skrivelser. *BLT*'s chefredaktör instämde med Strömbäck: "Yttrandet föranledde oss inte att ändra en stavelse i ovanstående."⁹²

Men att det inte bara var *BLT*, marinledningen och regeringen som uppfattade Emil Boldt-Christmas föreställningar som avvikande vittnar två insändare om. En insändare skriven av kommandörkaptenen i Marinen H Rosén på Torpa gård i Floby ger en röst om Boldt-Christmas inifrån flottans egna led. Rosén hade en kortare tid tjänstgjort tillsammans med Boldt-Christmas under beredskapen. Under denna korta tid hade Boldt-Christmas agiterat för en pro-sovjetisk ståndpunkt på ett sätt som Rosén ansåg olämpligt. Detta visar att Boldt-Christmas var öppen med sina sympatier inför sina sjöofficerskollegor.⁹³

Redan under kriget hade han framfört sina åsikter i *GHT*, vilken väckt uppståndelse och irritation bland läsarna. En insändarskribent kritiserade Boldt-Christmas angrepp på de människor som jämställde Sovjetunionens angrepp på Finland med Tysklands på Danmark och Norge. Vidare underkändes hans resonemang om att Finland inte hade rätt att försvara sig mot Sovjetunionen.⁹⁴ Genom *Marinsidan* vet vi att *GHT* lästes av flottans personal.⁹⁵

Emil Boldt-Christmas umgänge och rörelsemönster i Stockholm kom snart att uppmärksammas av Statspolisens tredje rotel som hade till uppgift att förhindra spioneri från främmande makt. Boldt-Christmas blev misstänkt för spioneri.⁹⁶ I det följande skall polismaterialet undersökas.

Statspolisens tredje rotels spaning mot Emil Boldt-Christmas

Fredagen den 27 juni 1941 hade Emil Boldt-Christmas tagit kontakt med den brittiske marinattachén i Stockholm Henry Denham för att diskutera svenskt fartygstonnage. Detta var starten på ett intimt umgänge mellan Denham och Boldt-Christmas. Den 15 augusti 1941 rapporterade den konstapel som tjänstgjorde utanför den brittiska legationen att Boldt-Christmas besökte legationen anmärkningsvärt ofta. Då Denham vid denna tid lika ofta umgicks med den för spioneri åtalade och dömd direktören John Helge Walter⁹⁷, fattade Statspolisens tredje rotel misstanke om att även Boldt-Christmas lämnade säkerhetsklassade uppgifter till Denham.⁹⁸ Denhams husmor uppgav att Boldt-Christmas besökte Denham tre till fyra gånger i veckan. Besöken innebar oftast också att han bjöds på lunch eller middag.⁹⁹

Han umgicks samtidigt med den sovjetryske ambassadtjänstemannen och TASS-medarbetaren Mikhail Kossow, varför Boldt-Christmas också misstänktes spionera för Sovjetunionen.¹⁰⁰ Den 4 mars 1943 åt Kossow och Boldt-Christmas lunch tillsammans på restaurang Ambassadeur i Stockholm.¹⁰¹ Att Kossow förflyttades till det sovjetiska konsulatet i Göteborg under våren 1944¹⁰², kan vara ett indicium på att Kossow var Boldt-Christmas kontaktman på den sovjetiska legationen. Boldt-Christmas kommenderades, som tidigare nämnts, till Göteborg under 1943.

Statspolisens tredje rotel uppmärksammade också att Boldt-Christmas umgicks med Ture Nerman och försåg honom med material till *Trots Allt!*. Vidare umgicks han med Amelie Posse, Bo Enander samt Carl Axel Patrik Norling. Den sistnämnde misstänkte Statspolisen starkt för att ha ägnat sig åt spionage för främmande makt.¹⁰³ Boldt-Christmas beteende och kontakter var misstänkta men Statspolisens tredje rotel verkar inte kunna knyta honom till något brott.

Emil Boldt-Christmas akt i MUST:s arkiv består bara av sju sidor. Statspolisens tredje rotel hade uppsnappat ett brev från Boldt-Christmas till Bo Enander. I brevet berättade Boldt-Christmas om sitt arbete med att organisera den nya örlogsstationen i Göteborg och nämnde i samband med detta det exakta antalet anställda på stationen. Statspolisen ställde därför frågan till MUST om detta var att betrakta som röjande av militära hemligheter.

MUST kunde konstatera att det var det inte, då uppgifterna meddelats medierna. "Bondeaffären" gjorde sig dock påmind: "Överstelöjtnant Bonde har vid samtal med överste Virgin anhållit om fotokopia av brevet."¹⁰⁴ Uppenbarligen levde minnet av "Bondeaffären" på Försvarshögkvarteret i Stockholm vårvintern 1944.

När Emil Boldt-Christmas blivit satt på avgångsstat 1946 påbörjade han ett publicistiskt projekt. Som chefredaktör hade han möjligheten att ta ut svängarna ännu mera och detta gör det möjligt att bättre förstå hans föreställningsvärld.

Politiskt Nyhetsbrev

Boldt-Christmas fortsatta kritik mot flottans ledning tog sig uttryck i *Politiskt Nyhetsbrev* som han började utge tillsammans med Stephen King-Hall den 30 augusti 1946. *Politiskt Nyhetsbrev* kom att utges under perioden 1946–1948, med Emil Boldt-Christmas som chefredaktör.¹⁰⁵ Målet var att stå helt oberoende från externa finansiärer och politiska partier, som kunde utöva inflytande. I *Politiskt Nyhetsbrev* skulle Boldt-Christmas "offentliggör[a] nyheter och åsikter, vilka av en eller annan anledning icke publiceras i dagspressen". Han skulle vidare ge "kunskap om vad som sker bakom vad som synes ske och som verkligen önskar få vetet skiljt från agnarna i de massor av mer eller mindre sensationellt nyhetsmateriel". Detta skulle han göra genom att: "skriva öppet och utan fruktan om det som vi anser vara riktigt och sant utan någon hänsyn till om sanningen är behaglig för våra läsare eller inte. Om Ni tillhör den kategori av människor, som endast läser det som harmonierar med Edra egna åsikter och älskling-sidéer, bör Ni inte släppa POLITISKT NYHETSREBREV in i Edert hem."¹⁰⁶ Emil Boldt-Christmas skulle i sitt nyhetsbrev skriva om sådant som förtegs av media i övrigt. Han skulle vidare peka på sådant som var av verklig vikt för förståelsen av världshändelserna och som försvann i den allmänna nyhetsförmedlingen. Han menade att "om Ni inser de stora in- och utrikespolitiska problemens betydelse för Edert liv och Edra barns framtid, då måhända ett POLITISKT NYHETSREBREV varje vecka vad Ni bör hålla Eder med."¹⁰⁷

Vilka var då de sanningar som Boldt-Christmas menade förtegs av dagspressen? Redan i första numret gav han exempel på detta:

vad POLITISKT NYHETSREBREV har för synpunkter på det allt överskuggande ryska problemet, och vad det har att säga om förvandlingen till noll och intet av alla de härliga löftena under krigets och nödens allvarsdagar från The Atlantic Charter och Teheran till Yalta och Potsdam. Vi svarar, att vi för närvarande ingenting har att säga, därför att det finns en jättehög pansarvägg mellan öst och väst, och *vi* har liten kunskap om vad som försiggår öster om den som ryska folket har om vad som händer och sker och tänkes väster om den. Skulden och ansvaret för detta sakernas tragiska tillstånd är inte Lenins, Attlees eller Trumans eller någon av deras medhjälpare utan Storbritanniens, Frankrikes och Förenta Staternas politik och tankesätt från den ryska revolutionen 1917 intill den 22 juni 1941; denna politik är ett av världshistoriens mest avskräckande exempel på okunnighet och dumhet och den möjliggjordes endast genom de reaktionära och storfinsansiella kretsarnas inflytande på statsledningarna i västerlandet. Den ryska statsledningens förvandling från ett kommunistiskt statsstyre på ideell grund till en diktatur (parti?), av vilken typ, Napoleon, Bonapartes eller Adolf Hitlers är ännu svårt att avgöra. Vi lutar åt den Hitlerska typen, men sett mot bakgrunden av de ideologiska utgångspunkterna kan man inte helt utesluta Bonapartetypen.¹⁰⁸

Första *Politiskt Nyhetsbrev* inleddes med den fråga som uppenbarligen låg Boldt-Christmas varmast om hjärtat: den kommunistiska analysen av den bolsjevikiska statskuppen i november 1917 och utvecklingen av den kommunistiska diktaturen i Ryssland. Det var "ett kommunistiskt statsstyre på ideell grund" som Boldt-Christmas åsyftade med "de demokratiska principerna, emedan vi tror, att de enda, som kan bringa allmän lycka till all världens folk."¹⁰⁹ Hans demokratisyn var alltså kommunistisk. Det var också utifrån en kommunistisk syn han betraktade Sovjetunionen.¹¹⁰ Citatet visar vidare att han börjat bedöma utvecklingen annorlunda i jämförelse med vad han skrev i *Rysslands dilemma*.¹¹¹ I mars 1947 skrev Boldt-Christmas i *GHT*:

Under många år trodde jag – ytterligare bestyrkt i denna min tro av många vänner bland framstående ryssar – att den totalitära period, som Ryssland, på grund av sin efterblivenhet under tsarväldet, hade att gå igenom för att bringa dess icke läskunniga massor till politiskt medvetande så småningom skulle glida över i ett fullbordat och slutgiltigt stadium av demokrati av det slag, som vi västerlänningar inlägger i ordet. Det är en av mitt livs största besvikelser att under de två år som snart förrunnit, sedan Hitlers terrorvälde under oerhörda offer nedkämpades och det yttre hotet mot Sovjets nationella säkerhet därigenom bragtes ur världen, inte ett enda tecken på en sådan tendens kunnat skönjas.¹¹²

Citatet visar att Boldt-Christmas inte var apologet för Stalins Sovjetunion. Men han hade likväl en grandios självbild. Detta framkommer ännu tydligare när Emil Boldt-Christmas presenterar sin person i *Politiskt Nyhetsbrev*. Han presenterade sig själv i tredje person och det var en grandios person som presenteras. Han ”ägnade redan sin barndoms fritid åt historiska studier” och i ungdomen ”tjänstgjorde han en längre tid (5 mån) i tyska flottan och studerade språk i Frankrike.” Hans sjötid var ”exceptionell lång”. Som marinattaché i London samlade han ”ett värdefullt materiel” och han stod sedan denna tid i ”förbindelser med de flesta länders diplomatiska kårer”. Han fick ”Mr Winston Churchills personliga inbjudan”. Han hade medverkat i pressen och författat en ”mycket uppmärksammas broschyr om de finsk-ryska relationerna.” Genom telefon höll ”kommendörkapten Boldt-Christmas kontakt med London – och även andra orter”.

Han menade sig stå i kontakt med de flesta länders diplomatiska kårer, med London och andra orter, Stephen King-Hall samt var personligt inbjuden av Churchill. Men samtidigt är Boldt-Christmas framhävande av Churchill motsägelsefullt. Fem år tidigare, 1941, ansåg Boldt-Christmas att Churchill var patetisk.¹¹³ Boldt-Christmas återkom i nedsättande och sarkastiska ordalag om Winston Churchill i *Politiskt Nyhetsbrev* när det konservativa partiet presenterades:

Churchill, partiets ledare, är den som är mest hemma i utrikesangelägenheter. I honom har partiet i själva verket tre ledare.

Churchill – patrioten. Detta är den Churchill, som de flesta människor känner, mannen, vars ögon skymms av tårar, då han sjunger *Land of Hope and Glory*.

Churchill – de sociala reformernas man. Han är väl hemma i dessa angelägenheter på ett faderligt sätt.

Churchill – nationalekonomen. Här är han på femton famnar, och när han håller ett tal om industriell politik, låter det som om han läste upp någon tråkig utredning av partiets undersökningsutskott. Han är mycket belåten med att få överlämna ekonomiska frågor till dem av sina kolleger, som förstår dem.¹¹⁴

Det är ingen positiv bild av det konservativa partiets ledare som tecknas. Åberopandet av Churchill ämnade att få tillträde hos statsminister P A Hansson, mitt under brinnande världskrig.

Statspolisens tredje rotel avlyssnade den brittiske marinattachéns husmor i sin spaning. I denna avlyssning framgår att Emil Boldt-Christmas var en mycket frekvent gäst hos Denham. Den 18 december 1942 berättade husmodern att Boldt-Christmas hade varit och ätit mat hos Denham fyra gånger bara den senaste veckan.¹¹⁵ Husmodern uppfattade det som att Boldt-Christmas ringde och bjöd in sig själv på förtäring hos Denham.¹¹⁶ Den 12 december 1942 uttryckte husmodern: ”Nu orkar jag inte längre. Nu skall han ha folk här igen ikväll. [...] Jag hoppas verkligen, att den där Boldt-Christmas inte skall vara med på tisdag också.”¹¹⁷ Den 9 december 1942 sade husmodern till en vän i telefon: ”Den där Boldt-Christmas var här igår igen. Han springer här jämt och ständigt och äter upp vår mat. Han ringer nästan varje dag. Jag tror att han bjuder sig själv.”¹¹⁸

Det tycks som att det var viktigt för Boldt-Christmas att omge sig med betydelsefulla personer. Boldt-Christmas skrev: ”Kommendörkapten Boldt-Christmas och commander King-Hall är gamla vänner. Vänskapen går tillbaka till 1925. Commander King-Hall har nu ställt hela sin organisation med dess stora personal, dess världsomspännande förbindelser och dess exklusiva nyhetskällor till POLITISKT NYHETSBRÉVs förfogande.”¹¹⁹ Stephen King-Hall började 1936 ge ut *King-Hall Newsletter*, vilket år 1939 nådde 60 000 abonnenter.¹²⁰ Boldt-Christmas presenterade King-Hall:

Han beklädde flera viktiga befattningar inom flottan, innan han tog avsked för att organisera och leda det ekonomiska och politiska forskningsarbetet i "The Royal Institute of International Affairs". Han är allmänt uppskattad som radiokommentator av världspolitiska händelser och som oberoende journalist och författare. Hans stora bok "Our own Times 1913–1938" är ett standardverk. Han har därutöver skrivit ett 30-tal böcker och ett antal skådespel., som uppförts vid de stora teatern i London. Från 1939 till 1945 var han medlem av parlamentet såsom "Independent". 1936 grundade han sina nu världsberömda nyhetsbrev.¹²¹

Presentationen var dock överdriven. David Butler tecknade 1994 Stephen King-Halls betydelse och arv för The Hansard Society. King-Hall beskrevs som en vital och excentrisk parlamentsledamot. Han hade 1929 lämnat den brittiska flottan för att börja jobba på Chatham House. Men Butlers presentation av King-Hall visar att Boldt-Christmas överdriver King-Hall's roll på The Royal Institute of International Affairs, Chatham House. King-Hall ledde inte "det ekonomiska och politiska forskningsarbetet i "The Royal Institute of International Affairs"", som Boldt-Christmas hävdade. King-Halls uppgift var att organisera konferenser och hans radioframträdande där han förklarade de dagspolitiska händelserna, var riktade till barn.¹²² King-Hall kunde alltså inte ställa "hela sin organisation med dess stora personal, dess världsomspännande förbindelser och dess exklusiva nyhetskällor till POLITISKT NYHETSBREV's förfogande."¹²³ Enligt Butler var det som kommunikatör som King-Hall var som mest framstående och den största framgången fick han med sitt *King-Hall Newsletter*. År 1943 startade han Friends of Hansard som 1944 blev The Hansard Society. Sällskapets syfte var att främja demokrati och parlamentarism.¹²⁴ I Emil Boldt-Christmas arkiv återfinns ett kontrakt mellan Stephen King-Hall och Boldt-Christmas angående *Politiskt Nyhetsbrev*.¹²⁵

Enligt Rune Bokholm skall Boldt-Christmas under kriget ha tillbringat tid i den brittiska flottan efter en inbjudan från Winston Churchill. Statspolisens tredje rotels spaning bekräftar att Boldt-Christmas gjorde studieresan. Under senare delen av 1941 besökte han varv i Storbritannien och fick segla med en konvoj. Men här nämns inga kontakter med Winston Churchill.¹²⁶ Den 26 mars 1942 fick Boldt-Christmas träffa P A Hansson

för att framföra meddelandet från Churchill. "Om resultatet vet vi dock intet", skriver Bokholm.¹²⁷ Jag tvivlar dock på att Boldt-Christmas träffade Churchill. I *Politiskt Nyhetsbrev* beskrevs Churchill 1946 i mycket negativa ordalag.¹²⁸ Vi kan inte veta vad Boldt-Christmas talade med Hansson om, men genomgången av hans litterära produktion visar att han hade en grandios självbild och ansåg sig ha kunskaper om världspolitiken som få andra kunde mäta sig med. Det har också framgått att Boldt-Christmas gärna framhöll att han umgicks med betydande personer. Om han försökte övertyga Hansson om den kommunistiska tolkningen av världskrigets utveckling, kanske detta förklarar varför det inte finns några uppgifter om mötet. Vilket ovan visats delade den socialdemokratiska ledningen Paul Olbergs analys av utvecklingen i Sovjetunionen¹²⁹, vilken Boldt-Christmas offentligt angripit hösten 1941.¹³⁰ Att Boldt-Christmas uppsökte statsminister Hansson kan tyda på han hade överdrivna känslor av att vara viktig och betydande. Att mötet inte fick några följdverkningar var troligtvis en besvikelse för Boldt-Christmas. Vad som talar för detta är att P A Hansson kom att bli en måltavla för Boldt-Christmas i *Politiskt Nyhetsbrev*:

Att skattebetalarna skall svara för herr Hanssons krigsskadeersättningar till höger och vänster är så mycket försmädligare som han under krigets första del utsatte vårt land för faran av en fullbordad av den redan existerande fredliga ockupationen genom att låta Tysklands vänner i den högre militära ledningen anförtro den tyska generalstaben våra militära positioner och att den svenska igelkottens taggar, då det gällde Tyskland, var omsorgsfullt avrakad. Tyskarna var så välkomna så.¹³¹

Boldt-Christmas fortsatte sin kamp mot väderkvarnarna i *Politiskt Nyhetsbrev*. I augusti 1946 anklagades även P A Hansson för att vara en del av den nazistiska konspirationen som lett till en av Tyskland "redan existerande fredliga ockupationen" av Sverige under första delen av andra världskriget. Detta påstående visar att Boldt-Christmas odlade konspirationsteorier. Boldt-Christmas fortsatte sin kritik mot Hansson och samlingsregeringen: "I sin strävan att göra landet värdigt att intaga sin plats i det storgermanska livsrummet understöddes herr Hansson av herr Vougt på ett sätt, som blott överglänstes av den militära ledningens."¹³² Citatet

visar att Boldt-Christmas på hösten 1946 började anklaga ledande socialdemokrater för att ha samarbetat med Nazityskland. Det var samma form av anklagelser som han reste mot militärledningen. Boldt-Christmas visade sig bli en alltmer konspiratorisk person.

Regeringen Hansson bestod enligt Boldt-Christmas av "1940 års män" och dessa övertogs av Tage Erlander som statsminister. "Herr Erlander försatt tillfället att vid sin upphöjelse skaffa sig nya män. Nu står både han och vi där med denna gamla surdeg." "1940 års män" var skyldiga till:

Då man i västerlandet – Sverige inbegripet – gjort mycket litet för att avslöja och isolera dem, som under den Baldwin-Chamberlainska eran sympatiserade med tysk nazism eller militarism och mer eller mindre gick tyskarnas ärenden, kommer givetvis åtgärder att omedelbart av ryssarna att stämpas såsom ett led i storfinansens och militarismens inringning av Soviet-Unionen.¹³³

Boldt-Christmas ansåg att Erlander inte rensade ut de socialdemokratiska nazistsympatisörerna som han ärvt från Hansson. Socialdemokratiska regeringsledamöter hade gjort gemensam sak med "storfinansens och militarismens inringning av Soviet-Unionen." En antikommunistisk politik var för Boldt-Christmas detsamma som nazisympatier.

Boldt-Christmas fortsatte att utslunga anklagelser:

Det officiella Sverige lämnade under kriget Tyskland hjälp av allehanda slag, av vilka trupptransporterna och de Kellgrenska informationerna tar priset. Nu börjar också uppgifter nå oss om, hur verkningarna av amerikanska bombanfall mot industri- och anläggningar i Norge omintetgjordes av svenska storfinans- och storindustrimän. Dessa ställde omedelbart nya maskinutrustningar till tyskarnas förfogande.¹³⁴

Det var svenska "storfinans- och storindustrimän" som tillsammans med "det officiella Sverige" som hade backat upp Nazityskland. Chamberlain och Daladier ville väl: "Men bakom dem stod dessa storfinansens krafter, som arbetade på att Nazi-Tyskland skulle slå musten ur den kommunistiska arvfunden och därför med välbehag så Ryssland isoleras genom München."¹³⁵ Antalet "potentiella quislingar" som "skulle haft att ställa till

ansvar för sin hållning och sina gärningar" vid en eventuell tysk ockupation av Sverige bedömde Boldt-Christmas till "innemot en halv million vuxna personer".¹³⁶

Den 17 oktober 1946 skall *Politiskt Nyhetsbrev* enligt Boldt-Christmas egen utsago haft drygt 600 abonnenter och 3 000–4 000 läsare. Boldt-Christmas såg sin gärning i evangeliskt ljus: "Stora händelser har små orsaker; jämför Matteus' evangelium, 13 kap. 31 och 32 verserna*)." ¹³⁷ Citatet visar att Emil Boldt-Christmas uppfattade sig själv som en frälsargestalt.

Men *Politiskt Nyhetsbrev* var uppenbarligen ingen kassako för Boldt-Christmas. Han ville få ut ett mervärde av sin propagandistiska insats. Detta var inte möjligt med det underlag han hade: "Med ett ord *Politiskt Nyhetsbrev* behöver för att kunna fortsätta sin verksamhet öka ut sitt nuvarande abonnentantal om 1 200 till minst 2 000."¹³⁸ I oktober 1948 meddelade Boldt-Christmas att *Politiskt Nyhetsbrev* nedlades på grund av för få prenumeranter. Det gick inte av ekonomiska skäl att fortsätta utgivningen.¹³⁹

När forskningsprojektet Sverige under andra världskriget inleddes på 1960-talet var forskningsledaren Stig Ekman medveten om Emil Boldt-Christmas existens. Doktoranden Elisabet Enander skulle studera statsmaktens kontroll av Sveriges Kommunistiska Parti. Hon tog därför kontakt med Boldt-Christmas. I det avslutande kapitlet skall brevväxlingen mellan Stig Ekman och Emil Boldt-Christmas studeras.

Emil Boldt-Christmas kontakter med SUAV-projektet

SUAV-doktoranden Elisabet Enander kontaktade i mars 1966 Emil Boldt-Christmas. De höll brevkontakt till hösten 1969 då Enander slutade svara. Detta ledde till att Boldt-Christmas började tvivla:

”Fyra brev obesvarade – ett beteende som lämnade fältet öppet för de mest skilda tolkningar och för mitt vidkommande ökade min misstänksamhet gent emot (SUAV), har emellertid berättat att krigshistorikerna på Gärdet satt stämpeln kverulans på mitt framträdande, därmed understrykande att de inte hade något som helst intresse för mitt framträdande och mitt ”myteri” under Hitlerepoken.”¹⁴⁰

Boldt-Christmas hjälp till Elisabet Enander syftade till att ge honom upprättelse: ”Jag fick aldrig reda på i vilket avseende jag ansetts som kverulant och Elisabets ansträngningar att hjälpa mig tillrätta var tydligen för gäves.” Vad som ytterligare spädde på Boldt-Christmas misstänksamhet var att SUAV-doktoranden Åke Holmquist, utan att brevledes först aviserat en önskan om telefonintervju, ringt upp Boldt-Christmas: ”den kändes nästan som ett överfall och jag avböjde ’punktintervjun’; men jag fick samtidigt höra att jag ’förekom i Tamms papper’. Vad Tamm sålunda har att säga om mig skall tydligen för all framtid undanhållas mig?” Chefen för Marinen, Helge Strömbäck hade förtroligt försökt förklara redan 1945, men Boldt-Christmas var inte nöjd med svaret. Han menade därför: ”jag står fortfarande lika okunnig om anledningen till att jag under 34 år måst föra en skuggtillvaro med vad allt därmed följer.”¹⁴¹

Emil Boldt-Christmas hyste farhågor om att ””krigshistorikerna på Gärdet”, Försvarsstabens krigshistoriska avdelning, skulle misstänkliggöra hans person eller hans insats under kriget, men detta hade Ekman inte hört något om. Ekman upplyste: ”Nämnas bör, att projektet är en självständigt fungerande enhet, som inte tar direktiv utifrån.”¹⁴²

Den 31 mars 1971 skickade Boldt-Christmas en självbiografi och dokument som skulle kopieras för användning inom SUAV-projektet. För Elisabet Enander och Louise Drangel menade Ekman att Boldt-Christmas material var ytterst värdefullt. Han räknade med att andra projektmedlemmar otvivelaktigt skulle ha nytta av hans brevsamling. Men detta var innan Ekman förstätt vem Boldt-Christmas var. Om boken *Voro vi neutrala?* ansåg Ekman: ”Er utomordentligt intressanta och viktiga bok från 1946 läste jag redan för ett par år sedan i samband med projektets start.”¹⁴³ Volymmässigt var det lite som kopierades: ”brev, koncept till brev, tidningsartiklar. Maskinskrivna: 3 artiklar.” Materialet delar arkivbox med sex andra dossierer och personarkivförteckningen med åtta andra dossierer.¹⁴⁴

Emil Boldt-Christmas önskan verkar ha varit att bli föremål för en av SUAV:s avhandlingar: ”Ni skriver, att Ni är besviken över att SUAV visar intresse för Er bara i det att vi vill låna några brev från Ert arkiv.” Stig Ekman förklarade: ”Nu är det ju så – vilket torde framgå av bifogade ämnesförteckning – att SUAV inte har möjligheten ännu så länge att ägna sig åt punktuella intensivstudier av enskilda personers verksamhet under kriget. I vår forskning sätts de enskildas agerande hela tiden in i ett större sammanhang.”¹⁴⁵

Boldt-Christmas hoppades att ”några av mina ’knutar’” delvis skulle lösa upp sig när Leif Björkmans disputerade med avhandlingen *Sverige inför Barbarossa: Svensk neutralitetspolitik 1940–1941*. Avhandlingen hoppades han kunde visa att han hade rätt när han ”ansåg att den Thörnellska falangen inför Barbarossa ville föra in vårt land på Hitlers sida i kriget”.¹⁴⁶ Björkmans avhandling och resultat gav stora rubriker och väckte uppseende.¹⁴⁷ Men Björkmans resultat var inte det som Emil Boldt-Christmas önskade. Det tog 14 månader för honom att svara Stig Ekman:

Det var Leif Björkmans avhandling som kom luften att gå ur mig. (...) Björkmans snäva ram för sin forskning gör att jag känner att jag tydligen bankar förgäves på den ogenomträngliga mur, som restes mot mig redan 1938. Mina förhoppningar och de nu 25 år gamla löftena från 1946 om ett historikernas räfst- och rättarting med de svenska strateger som då satt som regeringens militära rådgivare är grusade och svikna. Dessa sitter tydligen och kommer sitta väl skyddade av etablissemetet, som av prestigehänsyn inte kan medge att de blivit lurade av dess tredje sektor – den militära.¹⁴⁸

Boldt-Christmas upplevde att den tidigare Försvarsstaben var ”väl skyddade trots de farliga råd de gav politikerna. Om dessa råd följts hade vårt land som jag så ofta upprepat, hamnat på den till undergång predestinerade Hitlers sida.” Skyddet ansåg han kom från ”de nu regerande arvtagarna till samlingsregeringen” och det var därför som klartecken givits till Björkmans avhandling. Boldt-Christmas utgav sig inte för att vara ”forskare eller akademiker” men ansåg sig ”under mer än 60 år autodidaktiskt förvärvat historiekunskaper berättigar mig att fråga om inte en undantryckt mening – såsom nu min – om de Thörnellska råden och förslagen till den politiska

ledningen bort ägnas ett större intresse än bara hämta stoff ur några brev-samlingar." Han ställde sig frågan: "Varför begränsades Björkmans ämne så att han inte fick tillfälle klarlägga den historiska bakgrunden till denna Thörnells till kontinentalkrigets begränsade utblick?" Denna begränsade utblick förhindrade att "'Thörnellarna' se och uppfatta den grand strategiska bakgrund mot vilket vårt lands politiska ledning hade att agera."¹⁴⁹

Varför det "grandstrategiska" perspektivet inte fanns med i SUAV-projektet misstänkte Boldt-Christmas berodde på Försvarsstaben: "Jag erinrar mig att det sagts mig att 'gärdeshistorikerna' (Thörnelförsvararna) varit med att sätta rubrikerna för uppgifterna på ämnena inom SUAV:s arbetsområde." Om det "grandstrategiska" perspektivet inte skulle tas upp i någon av SUAV-avhandlingarna, menade Boldt-Christmas att "så saknar mitt arkiv varje intresse för dess forskare." Han hade fått intrycket att inom svenska akademiska historiska och diplomatiska kretsar inte fanns någon som intresserat sig för eller ingående fördjupat sig i "de grandstrategiska lagar (empiriska) som sedan urminnes tider – omedvetet till de fick sin språkliga utformning av Mahan¹⁵⁰ – följde i sina krig." Sjöofficeren och historikern Lars Wedin visar att Mahans teser om sjömaktens avgörande inflytande på världshistoriens utveckling i krig och fred, hade ett mindre inflytande på den svenska örlogsflottan. Wedin menar att medan, "Colomb är bortglömd utanför specialisternas krets är Mahan fortfarande mycket känd, åtminstone till namnet; orsaken torde åtminstone delvis stå att finna i Mahans överlägsna stilistiska förmåga och den uppskattning hans verk fick bland dåtidens statsmän."¹⁵¹

Enligt Emil Boldt-Christmas mening borde SUAV-projektet "utsträckt till att gälla hela den 22-åriga Hitlerperioden." Avslutningsvis menade han att: "Efter projektets stopp inför en undersökning av Thörnells kompetens att ge råd till regeringen förstår jag att denna kompetens kommer att bli en uppgift för framtida forskare."¹⁵² In i det sista kämpade Emil Boldt-Christmas för att få rätt. Men inte ens den akademiska forskningen gav honom den upprättelse han efterfrågade. Något svar från Stig Ekman på detta brev finns inte i arkivet. Kanske var detta det sista brev som utväxlades mellan de båda.

Avslutande diskussion

Emil Boldt-Christmas har sedan mitten av 1990-talet av det svenska forskarsamhället ansetts vittna om de omfattande nazistiska åsiktsyttringarna inom den svenska officerskåren under andra världskriget. Det var journalisten Maria-Pia Boëthius och den statliga tjänstemannen Karl N Alvar Nilsson som först uppmärksammade Boldt-Christmas uppgörelse med flottan, *Voro vi neutrala?* från 1946. Nilssons bok *Svensk överklassnazism* kom av det svenska nazismforskningsfältet snabbt att inkluderas i det svenska forskningsläget. För historikern Rune Bokholm var därför Emil Boldt-Christmas otvivelaktig en "antinazistisk sanningssägare i svenskt 30- och 40-tal".¹⁵³ Kunskaperna om militära förhållanden begränsades till Bokholms värnpliktstjänstgöring i signaltrupperna. I övrigt litade han på vad Boldt-Christmas uppgav.

Rune Bokholm är den enda disputerade forskaren som tidigare studerat Emil Boldt-Christmas arkiv i sin helhet. Men den arkivgenomgång Bokholm gjorde var bristfällig och bekräftade enbart den bild som Boldt-Christmas själv ville förmedla, en bild som vid en källkritisk granskning inte visade sig hålla. Det var också en bild som Emil Boldt-Christmas genom hela sitt liv försökte få bekräftad.

Emil Boldt-Christmas och Rune Bokholm menar att problemen började i London hösten 1937. Antinazisten Boldt-Christmas skall då blivit utsatt för utfrysning av en nazistisk marinledning. Men i källmaterialet kallar Boldt-Christmas det inträffade för "Bondeaffären", vilken inleddes av Boldt-Christmas själv, då han anmälde sin kollega kapten Bonde till Försvarsstaben för tjänstefel. Bonde blev varnad, men Boldt-Christmas upplevde general Olof Thörnells motivering till varning för felaktig. Därför anmälde han Thörnell för tjänstefel. Försvarsstaben, UD och Marinstaben försökte lugna Boldt-Christmas som vägrade att släppa frågan. Emil Boldt-Christmas hade genom "Bondeaffären" skapat en konflikt med general Thörnell som 1939 utsågs till Sveriges första överbefälhavare. MUST arkiv visar att "Bondeaffären" inte hade fallit i glömska på Försvarsstaben sex år senare, vårvintern 1944.

Vid hemkomsten från London var Emil Boldt-Christmas besjälad av att få övertyga sina överordnade om den "grandstrategiska" doktrinen som

han fördjupat sig i under sin tid som marinattaché. Men varken general Olof Thörnell eller amiral Fabian Tamm var intresserade att träffa honom, vilket med största sannolikheten berodde på "Bondeaffären". Försvarsattachéerna skulle inhämta information om respektive stationeringsorts militära förhållanden och vidarebefordra till Försvarsstabens underrättelseavdelning. Informationen skulle vara så obearbetad som möjligt. Här kan finnas en missuppfattning från Emil Boldt-Christmas sida. Han menade att "Jag tror knappast att det kan kallas skryt, om jag tilltror mig ha bättre kunskaper om dessas förhållande till varandra än någon annan nu levande sjöofficer."¹⁵⁴ Han ansåg sig besitta exceptionella kunskaper och med dessa gjorde han de bästa analyserna av den information han samlade in. Detta ville han också förmedla, men försvarsledningen hade tröttnat på honom vintern 1937.

I brev till Stig Ekman 1972 förklarade han att "de grandstrategiska lagar (empiriska) som sedan urminnes tider – omedvetet till de fick sin språkliga utformning av Mahan – följde i sina krig."¹⁵⁵ Det var "grandstrategin" han ville förmedla. När Boldt-Christmas inte fick gehör i Försvarsstaben skickade han ett PM till försvarsministern om sina tankar. Inte heller försvarsministern responderade varför han såg sig nödgad att publicera sina tankar i *Rysslands dilemma* 1941. Alfred Thayer Mahan behandlade sjökrigshistoria 1660–1783. *Rysslands dilemma* var ett försvarstal för Sovjetunionens angreppskrig mot Finland och annektering av Baltikum samt östra Polen. Emil Boldt-Christmas upplevde att analysen i *Rysslands dilemma* byggde på de "grandstrategiska" tankar han tillägnat sig. De "grandstrategiska" tankarna låg även till grund för den omfattande opinionsbildande verksamhet som han bedrev under kriget. I detta ingick också att anklaga Olof Thörnell och Marinledningen för att hysa nazistiska åsikter.

Att Försvarsstaben, Marinledningen, UD och Regeringskansliet uppfattade Emil Boldt-Christmas argumentation för "grand strategy" som kommunistisk agitation och en rättshaverists beteende är uppenbart. Trots att CM Helge Strömbäck tog sig an fallet och försökte förklara för Boldt-Christmas, ville han inte lyssna eller förstå. Ett sista försök till upprättelse försökte han få via SUAV-doktoranden Elisabet Enander, men av någon anledning slutade hon att svara på brev efter fyra år. Boldt-Christmas

försökte då intressera forskningsledaren Stig Ekman som förklarade att SUAV varken hade ekonomiska möjligheter eller intresse av att skriva Emil Boldt-Christmas biografi.

Boldt-Christmas hyste stora förhoppningar om att Leif Björkmans avhandling *Sverige inför Barbarossa: Svensk neutralitetspolitik 1940–1941* skulle bli "ett historikernas räfst- och rättarting med de svenska strateger som då satt som regeringens militära rådgivare".¹⁵⁶ Men åter blev han besviken och ansåg att general Olof Thörnell skyddades av samlingsregeringens arvtagare. Han menade vidare att SUAV-projektet genom rubrik-sättning styrdes av Försvarsstabens krigshistoriska avdelning på Gärdet och därför skulle aldrig det "grandstrategiska" perspektivet behandlas. Det var först genom denna teoretiska lins som "Thörnellarnas" verkliga intentioner skulle avslöjas. Stig Ekman verkar inte ha svarat på det sista brev Emil Boldt-Christmas skickade och i vilket han beklagade sig över Leif Björkmans avhandling.

Stämmer Emil Boldt-Christmas påståenden om de starka nazistiska åsikterna i Försvarsstaben och Marinledningen? I brev till CM Helge Strömbäck den 10 maj 1945 uppgav han att "marinledningen varit nasianstucken har jag aldrig märkt, än mindre uttalat det."¹⁵⁷ Ett knappt år senare hävdade han att samtliga svenska amiraler i Marinledningen var nazister. Genomgången av Boldt-Christmas arkiv visar att han hade fel. I stället använde han nazistanklagelsen som ett sätt att svartmåla sina motståndare.

Genom det sista brevet Stig Ekman mottog 1972 från Emil Boldt-Christmas insåg Ekman troligtvis att Boldt-Christmas var en udda person. När Karl N Alvar Nilsson i början av 1990-talet förde fram Boldt-Christmas som källa till nazistsympatierna inom Försvarsmakten, kunde Stig Ekman därför avfärda dessa anklagelser.

Emil Boldt-Christmas var en person som i egen sak spred osanningar om nazism i Försvarsmakten och anklagade flottans ledning för att ha gått Nazitysklands ärenden. Var Emil Boldt-Christmas en "antinazistisk sanningsägare i svenskt 30- och 40-tal"? Svaret är nej.

Summary

In February 1946 Commander (N) Emil Boldt-Christmas published *Var vi neutrala? (Were we neutral?)*. He argued that Sweden during WW2 sided with Nazi Germany and that the country was de facto occupied by the Third Reich. He also accused all serving Swedish admirals to hold Nazi views and that the naval command was giving help to Germany during the war. The book received a lot of attention and caused an infected debate. But after a while it was obvious that Boldt-Christmas was acting in his own interest, which is why the debate died out and Boldt-Christmas was forgotten.

In 1991 the journalist and left-wing debater, Maria-Pia Boëthius, published *Heder och Samvete: Sverige och andra världskriget (Honor and Conscience: Sweden and the Second World War)*. Boëthius accused the Swedish academic research on Sweden and the WW2 to be biased and not dealing with pro-Nazi attitudes within the Swedish society during the war. One of her primary sources was Emil Boldt-Christmas. Her debate book sparked a new direction within the Swedish historical research on domestic Nazism during WW2.

Civil servant Karl N Alvar Nilsson in 1996 published *Svensk överklassnazism (Swedish upper-class Nazism)*. Nilsson argued that the Nazi sympathies among the Police, the Armed forces, University teachers and the "upper-class" had been widespread during the 1930s and 1940s. After the defeat of Nazi Germany these persons had changed their opinions and were never held accountable. Emil Boldt-Christmas was Nilsson's primate source on the Nazi attitudes within the Swedish armed forces. Nilsson's book was included in the research mood by the Swedish research field on Swedish Nazism.

Historian Rune Bokholm in 2001 presented Emil Boldt-Christmas as an anti-Nazi truth teller and pro-British, in the book *Tisdagsklubben: Om glömda antinazistiska sanningssägare i svenskt 30- och 40-tal (The Tuesday club: About forgotten anti-Nazi truth tellers in Swedish 1930s and 1940s)*. In 10 years, Emil Boldt-Christmas had been rehabilitated and was now, by Swedish historical research, considered a contemporary witness on the widespread Nazi attitudes among Swedish officers during the Second World War. The problem is that this was not true.

In 1935 Emil Boldt-Christmas met a Soviet diplomat in Jerusalem. The diplomat convinced Boldt-Christmas that Soviet Union feared Germany and that Sweden and Finland was to side up with Germany in an upcoming war. Finland therefore became the weakest point on the defense of Soviet Union. Boldt-Christmas was now radicalized and started to hold pro-Soviet attitudes. In 1936 Boldt-Christmas became Swedish Naval attaché in London. The assignment ended in 1939 and he went back to Sweden and in Stockholm he tried to meet the chief of staff and the naval chief of staff to present his ideas. He even sent letters to the foreign minister but when nobody wanted to listen to him, he in august 1941 published *Rysslands dilemma (Russia's dilemma)*. In the book he argued that it was necessary for Soviet Union to occupy the Baltic states, the east part of Poland and to attack Finland in 1939. To have anti-Soviet attitudes was considered by Boldt-Christmas suspicious and probably emanating from capitalistic pro-Nazi attitudes. In 1943 Boldt-Christmas was appointed head of the naval station in Gothenburg. But he continued to write letters to several newspapers arguing that Sweden was too submissive to Nazi Germany. He also accused the naval chief of staff to have Nazi attitudes. In 1945 Boldt-Christmas started to exchange letters with the new naval chief of staff, a long-time friend of Boldt-Christmas. In a letter dated May 10, 1945, Boldt Christmas wrote: "I have never noticed any Nazi attitudes within the naval staff and I have never talked about it." ("att marinledningen varit nasianstucken har jag aldrig märkt, än mindre uttalat det."). Ten months later he published his book and accused all serving Swedish admirals being Nazis. The Nazi accusation was a way for Boldt-Christmas to discredit his opponents. Was Emil Boldt-Christmas an anti-Nazi truth teller in the 1940s? The answer is no.

Referenser

Försvarsmakten (FM). Militärens underrättelse- och säkerhetstjänst arkiv (MUST)

Göteborgs Universitetsbibliotek (GUB). Kommendörkapten Gösta Boldt-Christmas' efterlämnade papper (B-CA)

Kungliga biblioteket (KB). *Politiskt Nyhetsbrev*

Riksarkivet (RA). Statspolisens arkiv (SA)

Stockholms universitet (SU). SUAV:s arkiv

Internet

"Alfred Thayer Mahan"; <http://www.ne.se.ezp.sub.su.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/alfred-thayer-mahan>.

<https://www.etc.se/ledare/overklassnazismen-ar-den-farligaste-nazismen>

<https://knaniilsson.wordpress.com/category/min-bakgrund/>

"Molotov–Ribbentrop-pakten"; <http://www.ne.se.ezp.sub.su.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/molotov-ribbentrop-pakten>

"Moskvaprocesserna"; <http://www.ne.se.ezp.sub.su.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/moskvaprocesserna>

"Stora fronten"; <https://www-ne-se.ezp.sub.su.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/andra-världskriget/den-stora-fronten>

Tryckt material

Eriksson, Fredrik. "Att bedöma framtiden Svenska militärattachéer i östersjöområdet 1920–1939". *Personhistorisk tidskrift*. Stockholm 2012

"Hr Boldt-Christmas's bok"; *BLT* 9/3 1946

"I nationalismens tecken."; *Marinsidan* 4 maj 1933

Johansson, Alf W. "Något har gått snett i den svenska synen på andra världskriget"; *Respons* 1/2014

"Skarp vidräkning med Boldt-Christmas"; *BLT* 9/3 1946

Sobéus, Urban. "Amiralen Claës Lindström, svensk neutralitet och svenskt kustartilleri" i *Kungl. Krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift*. Stockholm 2001

Sobéus, Urban. "Voro vi neutrala? – affären Emil Boldt-Christmas 1946", *Kungl. Krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift*. Stockholm 2002

SOU 2002:94. Övervakningen av nazister och högerextremister. Säkerhetstjänst, nazism och högerextremism 1946–1980. SÄPO:s övervakning av svensk högerextremism efter 1980.

Svenska Marinens rulla. 1936. Stockholm

Wedin, Lars. "Från fästningsflotta till högsjömarin. Den svenska flottans omvandling 1895–1910", *Militärhistorisk tidskrift*. Stockholm 2004

Litteratur

Agrell, Vilhelm. "Lars M. Andersson & Mattias Tydén (red.), Sverige och Nazityskland: skuldfrågor och moraldebatt och moraldebatt, Stockholm: Dialogos, 2007.", *Historisk Tidskrift*

Andersson, Lars M. "Karl N. A. Nilsson, *Svensk överklassnazism 1930–1945*. Carlssons bokförlag, Stockholm 1996." *Scandia*. Lund 1997

Berggren, Henrik. *Landet utanför: Sverige och kriget 1939–1940*. Stockholm 2018

Berggren, Lena. *Nationell upplysning: drag i den svenska fascismens idéhistoria*. Stockholm 1999

Boëthius, Maria-Pia. *Heder och Samvete: Sverige och andra världskriget*. Stockholm 1991

Boëthius, Maria-Pia. *Heder och Samvete: Sverige och andra världskriget*. Stockholm 1999

Blomqvist, Håkan. "Lost Worlds of Labour: Paul Olberg, the Jewish Labour Bund, and Menshevik Socialism", *The Sea of Identities: A Century of Baltic and East European Experiences with Nationality, Class, and Gender* / [ed] Götz, Norbert. Huddinge 2014

Boldt-Christmas, Emil. *Rysslands dilemma*. Stockholm 1941

Boldt-Christmas, Emil. *Voro vi neutrala?*, Stockholm 1946

Bruchfeldt, Stéphane. "Grusade drömmar: svenska 'nationella' och det tyska nederlaget 1945". *Bilder i kontrast: interkulturella processer Sverige/Tyskland i skuggan av nazismen 1933–1945*, Charlotta Brylla, Birgitta Almgren, Frank-Michael Kirsch. Aalborg 2005

Butler, David. "The legacy of Stephen King-Hall", *Parliamentary Affairs*. Oxford 1994

Carlgren, Wilhelm M. *Svensk underrättelsetjänst 1939–1945*. Stockholm 1985

Cleasson, Göran C-O. *32 år på bryggan i Svenska Amerika Linjen*. Gullestad 2020

Enerud, Per. *Den farligaste av flyktingar : Paul Olberg - antinazist, antikommunist och dissident i folkhemmet*. Stockholm 2017

Johansson, Alf W. "Transiteringar, eskorteringar och det svenska territorialvattnet. Marina frågor i de svensk-tyska relationerna 1941–1942". *Stormaktstryk och småstatspolitik. Aspekter på svensk politik under andra världskriget*. Stockholm 1986

Kylhammar, Martin. *Den tidlöse modernisten*. Stockholm 2004

Lundberg, Lennart. *Svenska öden under andra världskriget*. Stockholm 2012

Lundberg, Victor. *En idé större än döden. En fascistisk arbetarrörelse i Sverige 1933–1945*. Möklinta 2014

Lööw, Heléne. *Nazismen i Sverige 1924–1979 – pionjärerna, partierna, propagandan*. Stockholm 2004

Nilsson, Karl N Alvar. *Svensk överklassnazism*. Stockholm 1996

Olberg, Paul. *Rysslands nya imperialism*. Stockholm 1940

Olberg, Paul. *Tragedin Balticum*. Stockholm 1941

Oredsson, Sverker. "Tes – antites – syntes? Synen på den svenska politiken under andra världskriget". *Sverige och Nazityskland: Skuldfrågor och moraldebatt*. Stockholm 2007

Svensson, Harry R:son. *Svensk nazism och historiebruk: Fallstudier om flottan och örlogsstaden Karlskrona*. Malmö 2019

Tuchtenhagen Ralph. "Recension av: Nilsson, Karl N. Alvar: Svensk överklassnazism" *Historische Zeitschrift*. München 1999

Östling, Johan. "Småstatsrealismens sensmoral: Svenska berättelser om andra världskriget". *Historieforskning på nya vägar*. Karlsson; Klas-Göran, Eva Helen Ulvros; Zander, Ulf. (Red.). Lund 2006

Östling, Johan. "Svenska berättelser om andra världskriget: Från patriotism till universalism under efterkrigstiden". *Sverige och Nazityskland: Skuldfrågor och moraldebatt*. Andersson, Lars M; Tydén, Mattias. (Red.). Stockholm 2007

Östling, Johan. *Nazismens sensmoral. Svenska erfarenheter i andra världskrigets efterdyning* (Lund 2008), s. 107.

Noter

¹ Alf W Johansson, "Något har gått snett i den svenska synen på andra världskriget"; *Respons* 1/2014.

² Harry R:son Svensson, *Svensk nazism och historiebruk: Fallstudier om flottan och örlogsstaden Karlskrona*, (Malmö 2019), s. 17ff, 144ff, 209ff.

³ Forskningsprojektet Sverige under andra världskriget vid Historiska institutionen på Stockholms universitet som leddes av Stig Ekman och resulterade i 21 avhandlingar. Vilhelm Agrell, "Lars M. Andersson & Mattias Tydén (red.), Sverige och Nazityskland: skuldfrågor och moraldebatt och moraldebatt, Stockholm: Dialogos, Stockholm: Dialogos, 2007. 421 s.", *Historisk Tidskrift*, (Stockholm 2007), s. 282.

⁴ Maria-Pia Boëthius, *Heder och Samvete: Sverige och andra världskriget*, (Stockholm 1991), s. 10.

⁵ Agrell 2007, s. 283.

⁶ Maria-Pia Boëthius, *Heder och Samvete: Sverige och andra världskriget*, (Stockholm 1999).

⁷ Boëthius 1991, s. 153; Boëthius 1999, s. 231.

⁸ "Överklassnazismen är den farligaste nazismen"; <https://www.etc.se/ledare/overklassnazismen-ar-den-farligaste-nazismen>, hämtad 2022-01-26, kl 13.08.

⁹ Min bakgrund, <https://knanilsson.wordpress.com/category/min-bakgrund/>, hämtad 2022-01-26, kl 13.09.

¹⁰ Karl N Alvar Nilsson, *Svensk överklassnazism*, (Stockholm 1996), Baksida

¹¹ Nilsson 1996, s. 226.

¹² Emil Boldt-Christmas, *Voro vi neutrala?*, (Stockholm 1946), s. 12.

¹³ Victor Lundberg, *En idé större än döden. En fascistisk arbetarrörelse i Sverige 1933–1945*, (Möklinta 2014), s. 29f.

¹⁴ Heléne Lööw, *Nazismen i Sverige 1924–1979 - pionjärerna, partierna, propagandan*, (Stockholm 2004), s. 45; Lars M. Andersson, "Karl N. A. Nilsson, *Svensk överklassnazism 1930–1945*. Carlssons bokförlag, Stockholm 1996. 281 s." *Scandia*. (Lund 1997), s. 146; Lena Berggren, *Nationell upplysning: drag i den svenska fascismens idéhistoria*, (Stockholm 1999), s. 13f; Ralph Tuchtenhagen "Recension av: Nilsson, Karl N. Alvar: Svensk överklassnazism" *Historische Zeitschrift*. (München 1999), s 239ff; Stéphane Bruchfeldt, "Grusade drömmar: svenska 'nationella' och det tyska nederlaget 1945". *Bilder i kontrast: interkulturella processer Sverige/Tyskland i skuggan av nazismen 1933–1945*, Charlotta Brylla, Birgitta Almgren, Frank-Michael Kirsch (Aalborg 2005), s. 61-87.

¹⁵ Andersson 1997, s. 146.

¹⁶ Tuchtenhagen 1999, s 241.

¹⁷ Sverker Oredsson, "Tes – antites – syntes? Synen på den svenska politiken under andra världskriget". *Sverige och Nazityskland: Skuldfrågor och moraldebatt*. (Stockholm 2007), s. 68.

¹⁸ Göran C-O Cleasson, *32 år på bryggan i Svenska Amerika Linjen*, (Gullestad 2020) s. 78.

¹⁹ Rune Bokholm, *Tisdagsklubben: Om glömda antinazistiska sanningssägare i svenskt 30- och 40-tal*, (Stockholm 2001), s. 442.

²⁰ Urban Sobéus, "Amiralen Claës Lindström, svensk neutralitet och svenskt kustartilleri" i *Kungl. Krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift* (Stockholm 2001), s. 84; Urban Sobéus, "Voro vi neutrala? – affären Emil Boldt-Christmas 1946", *Kungl. Krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift* (Stockholm 2002), s. 170f.

²¹ SOU 2002:94. *Övervakningen av nazister och högerextremister. Säkerhetstjänst, nazism och högerextremism 1946–1980. SÄPO:s övervakning av svensk högerextremism efter 1980.*

²² Johan Östling, "Småstatsrealismens sensmoral: Svenska berättelser om andra världskriget". *Historieforskning på nya vägar*. Karlsson; Klas-Göran, Eva Helen Ulvros; Zander, Ulf. (Red.) (Lund0 2006), s. 172; Johan Östling "Svenska berättelser om andra världskriget: Från patriotism till universalism under efterkrigstiden". *Sverige och Nazityskland: Skuldfrågor och moraldebatt*. Andersson, Lars M; Tydén, Mattias. (Red.), (Stockholm 2007), s. 36–37; Johan Östling, *Nazismens sensmoral. Svenska erfarenheter i andra världskrigets efterdyning* (Lund 2008), s. 107.

²³ Martin Kylhammar, *Den tidlöse modernisten*, (Stockholm 2004), s. 245.

²⁴ Kylhammar, 2004, s. 263f.

²⁵ Kylhammar, 2004, s. 242.

²⁶ Kylhammar, 2004, s. 241–261.

²⁷ Svensson 2019, s. 143–187.

²⁸ *Svenska Marinens rulla*, (Stockholm 1936), s. 51.

²⁹ Emil Boldt-Christmas, *Voro vi neutrala?*, (Stockholm 1946), s. 12.

³⁰ Boldt-Christmas 1946, s. 28.

³¹ Boldt-Christmas, 1946s. 37.

³² Boldt-Christmas, 1946 s. 29.

³³ Boldt-Christmas 1946, s. 35.

³⁴ Boldt-Christmas 1946, s. 41.

³⁵ Boldt-Christmas 1946, s. 41.

³⁶ Urban Sobéus, "Voro vi neutrala? – affären Emil Boldt-Christmas 1946". *Kungl. Krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift*, (Stockholm 2002), s. 159.

³⁷ Bokholm, 2001, s. 369.

³⁸ Wilhelm M Carlgren, *Svensk underrättelsetjänst 1939–1945*, (Stockholm 1985), s. 9ff.

³⁹ Fredrik Eriksson, "Att bedöma framtiden Svenska militärattachéer i östersjöområdet 1920–1939", *Personhistorisk tidskrift*, (Stockholm 2012), s. 176.

⁴⁰ Carlgren 1985, s. 13.

⁴¹ Carlgren 1985, s. 12.

⁴² Carlgren 1985, s. 14.

⁴³ Carlgren 1985, s. 10ff.

⁴⁴ *Svenska Marinens rulla*, (Stockholm 1936), s. 14.

⁴⁵ Boldt-Christmas 1946, s. 16.

⁴⁶ GUB, B-CA, Fascikel 28, "Bondeaffären", Nr. 760/37.

⁴⁷ Svensson 2019, s. 53–92.

⁴⁸ GUB, B-CA, Fascikel 28, "Bondeaffären", Nr. 1/8791/3.

⁴⁹ GUB, B-CA, Fascikel 28, "Bondeaffären", Nr. 1–38:3; Marinattachén E. I. 38:5/37; PM rörande militärattachéns pressinlägg och den därpå följande händelseutvecklingen; Brev till kommandörkapten Boldt-Christmas 20/I 1938; Till Kommandören H Simonsson Sjöförsvarets kommandoexpedition; Fascikel 40, Nya varvet 10 maj 1945.

⁵⁰ GUB, B-CA, Fascikel 40, Helge Strömbäck CM 1945–1953, Brev till Boldt-Christmas 5/5 1945.

⁵¹ GUB, B-CA, Fascikel 40, Helge Strömbäck CM 1945–1953, Brev till Boldt-Christmas 5/5 1945.

⁵² GUB, B-CA, Fascikel 40, Nya varvet 10 maj 1945.

⁵³ Boldt-Christmas 1946, s. 12.

⁵⁴ GUB, B-CA, Fascikel 18, Le Plaidoyer d'un autre fou.

⁵⁵ GUB, B-CA, Fascikel 40, Helge Strömbäck CM 1945–1953, Brev till Boldt-Christmas 5/5 1945.

⁵⁶ SA; Heml. D. n:r 152.

⁵⁷ Boldt-Christmas 1946, 28.

⁵⁸ Boldt-Christmas 1946, 29f.

⁵⁹ Emil Boldt-Christmas, Rysslands dilemma, (Stockholm 1941), s. 4.

⁶⁰ Boldt-Christmas 1941, s. 9.

⁶¹ Boldt-Christmas 1941, s. 6f.

⁶² Boldt-Christmas 1941, s. 7.

⁶³ Boldt-Christmas 1941, s. 8.

⁶⁴ "Moskvaprocesserna"; <http://www.ne.se.ezp.sub.su.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/moskvaprocesserna>; Per Enerud, *Den farligaste av flyktingar : Paul Olberg - antinazist, antikommunist och dissident i folkhemmet*, (Stockholm 2017), s. 85ff.

⁶⁵ Boldt-Christmas 1941, s. 8.

⁶⁶ Boldt-Christmas 1941, s. 8.

⁶⁷ Boldt-Christmas 1941, s. 9.

⁶⁸ Boldt-Christmas 1941, s. 14f.

⁶⁹ Henrik Berggren, *Landet utanför: Sverige och kriget 1939–1940*, (Stockholm 2018), s. 61; 136.

⁷⁰ Boldt-Christmas 1941, s. 16ff.

⁷¹ "Molotov-Ribbentrop-pakten"; <http://www.ne.se.ezp.sub.su.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/molotov-ribbentrop-pakten>.

⁷² "Stora fronten"; <https://www-ne-se.ezp.sub.su.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/C3%A5ng/andra-v%C3%A4rldskriget/den-stora-fronten>.

⁷³ Håkan Blomqvist, "Lost Worlds of Labour: Paul Olberg, the Jewish Labour Bund, and Menshevik Socialism", *The Sea of Identities: A Century of Baltic and East European Experiences with Nationality, Class, and Gender* / [ed] Götz, Norbert (Huddinge 2014), s. 151.

⁷⁴ Paul Olberg, *Rysslands nya imperialism*, (Stockholm 1940), s. 188–196; Blomqvist 2014, s. 155.

⁷⁵ Paul Olberg, *Tragedin Balticum*, (Stockholm 1941), s.9.

⁷⁶ Blomqvist 2014, 139f; 144; 152; Enerud 2017, s. 80.

⁷⁷ Berggren 2018, s. 76; 91; 117.

⁷⁸ Lennart Lundberg, *Svenska öden under andra världskriget*, (Stockholm 2012), s. 59ff.

⁷⁹ GUB, B-CA, Fascikel 18, Le Plaidoyer d'un autre fou.

⁸⁰ Alf W Johansson, "Transiteringar, eskorteringar och det svenska territorialvattnet. Marina frågor i de svensk-tyska relationerna 1941–1942". *Stormaktsstryk och småstatspolitik. Aspekter på svensk politik under andra världskriget*, (Stockholm 1986), s. 138.

⁸¹ SA; Avskrift av P. 2188 ang. Gustaf Stridsberg 14/6 1941.

⁸² GUB, B-CA, Fascikel 40, Nya varvet 10 maj 1945; Boldt-Christmas 1946, 13.

- ⁸³ Bokholm 2001, s. 365.
- ⁸⁴ GUB, B-CA, Fascikel 40, Nya varvet 10 maj 1945.
- ⁸⁵ GUB, B-CA, Fascikel 40, Bastberg, Leksand, den 7 september 1945.
- ⁸⁶ GUB, B-CA, Fascikel 40, Bastberg, Leksand, den 7 september 1945.
- ⁸⁷ GUB, B-CA, Fascikel 40, Bastberg, Leksand, den 7 september 1945.
- ⁸⁸ "Hr Boldt-Christma's bok"; *BLT* 9/3 1946.
- ⁸⁹ "Hr Boldt-Christma's bok"; *BLT* 9/3 1946.
- ⁹⁰ "Skarp vidräkning med Boldt-Christmas"; *BLT* 9/3 1946.
- ⁹¹ GUB, B-CA, Fascikel 40, Brev från CM 16/8 1945.
- ⁹² "Hr Boldt-Christma's bok"; *BLT* 9/3 1946.
- ⁹³ SA; "Fallet Boldt-Christmas"; *SvD* 5/3 1946.
- ⁹⁴ SA; "En djupt besviken"; *S-T* 23/3 1947.
- ⁹⁵ "I nationalismens tecken."; *Marinsidan* 4 maj 1933.
- ⁹⁶ SA; P3610: ang. Emil Boldt-Christmas.
- ⁹⁷ "John Helge Walter"; <http://blog.arkivdigital.se/tag/john-helge-walter/>.
- ⁹⁸ SA; Sammanställning angående kommendörkaptenen Gustav Emil Ferdinand Boldt-Christmas.
- ⁹⁹ SA; PM 16/12 1942.
- ¹⁰⁰ SA; Beslut om telefonavlyssning av Emil Boldt-Christmas; 6/3 1943.
- ¹⁰¹ SA; PM ang. övervakning 4/3 1943.
- ¹⁰² SA: P3610.
- ¹⁰³ SA: P3610.
- ¹⁰⁴ FM; MUST; Boldt-Christmas, 1100 17/3 1944.
- ¹⁰⁵ KB; *Politiskt Nyhetsbrev*.
- ¹⁰⁶ KB; "Medföljer som bilaga till 'Politiskt Nyhetsbrev'; *Politiskt Nyhetsbrev* 30/8 1946.
- ¹⁰⁷ KB; "Medföljer som bilaga till 'Politiskt Nyhetsbrev'; *Politiskt Nyhetsbrev* 30/8 1946.
- ¹⁰⁸ *Politiskt Nyhetsbrev* 30/8 1946.
- ¹⁰⁹ KB; "Medföljer som bilaga till 'Politiskt Nyhetsbrev'; *Politiskt Nyhetsbrev* 30/8 1946.
- ¹¹⁰ Blomqvist 2014, s. 147.
- ¹¹¹ Boldt-Christmas 1941, s. 4.
- ¹¹² SA; "Intet nytt München i Moskva"; *GHT* 20/3 1947.
- ¹¹³ Boldt-Christmas 1941, s. 6.
- ¹¹⁴ KB; "Engelsmännen ser på sitt konservativa parti"; *Politiskt Nyhetsbrev* 28/11 1946.
- ¹¹⁵ SA; Avskrift ur P. 320.
- ¹¹⁶ SA; Avskrift ur P. 320 ang. Denham 14/12 1942.
- ¹¹⁷ SA; Avskrift ur P. 320 ang. Denham 12/12 1942.
- ¹¹⁸ SA; Avskrift ur P. 320 ang. Denham 9/12 1942.
- ¹¹⁹ KB; "Medföljer som bilaga till 'Politiskt Nyhetsbrev'; *Politiskt Nyhetsbrev* 30/8 1946.
- ¹²⁰ David Butler, "The legacy of Stephen King-Hall", *Parliamentary Affairs* (Oxford 1994), s. 499.
- ¹²¹ KB; "Medföljer som bilaga till 'Politiskt Nyhetsbrev'; *Politiskt Nyhetsbrev* 30/8 1946.
- ¹²² Butler 1994, s. 498.
- ¹²³ KB; "Medföljer som bilaga till 'Politiskt Nyhetsbrev'; *Politiskt Nyhetsbrev* 30/8 1946.
- ¹²⁴ Butler 1994, s. 499f.
- ¹²⁵ GUB, B-CA, Fascikel 38, Kontrakt med Stephen King-Hall rörande *Politiskt Nyhetsbrev*.

- ¹²⁶ SA; Sammanställning angående kommendörkaptenen Gustav Emil Ferdinand Boldt-Christmas.
- ¹²⁷ Bokholm 2001, s. 363.
- ¹²⁸ KB; "Engelsmännen ser på sitt konservativa parti"; *Politiskt Nyhetsbrev* 28/11 1946.
- ¹²⁹ Olberg 1940, s. 11; Olberg 1941, s. 7; Enerud 2017, s. 219; Berggren 2018, s. 238.
- ¹³⁰ Boldt-Christmas 1941, s. 4.
- ¹³¹ KB; "Herr P. A. Hansson – en dyrbar statsminister för det svenska folket."; *Politiskt Nyhetsbrev* 30/8 1946.
- ¹³² KB; "Ministerskiftet i London"; *Politiskt Nyhetsbrev* 26/9 1946.
- ¹³³ KB; "Hur kommer Ryssland att reagera?"; *Politiskt Nyhetsbrev* 24/10 1946.
- ¹³⁴ KB; "Myrdalsavtalet mot Chamberlain-epokens bakgrund." *Politiskt Nyhetsbrev* 14/11 1946.
- ¹³⁵ KB; "Myrdalsavtalet mot Chamberlain-epokens bakgrund." *Politiskt Nyhetsbrev* 14/11 1946.
- ¹³⁶ KB; "Sveriges potentiella quislingar – en halv million?"; *Politiskt Nyhetsbrev* 5/12 1946.
- ¹³⁷ **) Till upplysning för den ärade läsare, som inte kommer ihåg sitt Nya Testamente och inte har det tillhands meddelas, att vi åsyftar liknelsen om senapskornet och senapstrådet.; KB; "Ärade läsare"; *Politiskt Nyhetsbrev* 17/10 1946.
- ¹³⁸ KB; "Politiskt Nyhetsbrevs framtid."; Bilaga till POLITISKT NYHETSRELEV nr 32 (96).
- ¹³⁹ "Politiskt Nyhetsbrev nedlägges"; *Politiskt Nyhetsbrev* 7/10 1948.
- ¹⁴⁰ GUB, B-CA, Fascikel 35, Brev från G E F Boldt-Christmas till Stig Ekman 30/5 1971.
- ¹⁴¹ GUB, B-CA, Fascikel 35, Brev från G E F Boldt-Christmas till Stig Ekman 30/5 1971.
- ¹⁴² GUB, B-CA, Fascikel 35, Brev från Stig Ekman till G E F Boldt-Christmas 27/4 1971.
- ¹⁴³ GUB, B-CA, Fascikel 35, Brev från Stig Ekman till G E F Boldt-Christmas 27/4 1971.
- ¹⁴⁴ SU; SUAV:s arkiv, F 6 C 59:K12.
- ¹⁴⁵ GUB, B-CA, Fascikel 35, Brev från Stig Ekman till G E F Boldt-Christmas 27/4 1971.
- ¹⁴⁶ GUB, B-CA, Fascikel 35, Brev från G E F Boldt-Christmas till Stig Ekman 30/5 1971.
- ¹⁴⁷ GUB, B-CA, Fascikel 35, Brev från Stig Ekman till G E F Boldt-Christmas 14/6 1971.
- ¹⁴⁸ GUB, B-CA, Fascikel 35, Brev från G E F Boldt-Christmas till Stig Ekman, utan datum.
- ¹⁴⁹ GUB, B-CA, Fascikel 35, Brev från G E F Boldt-Christmas till Stig Ekman, utan datum.
- ¹⁵⁰ Alfred Thayer Mahans bok *The Influence of Sea Power Upon History, 1660–1783*, (1890), innebar ett globalt paradigmskifte i det örlogsstrategiska tänkandet. *Nationalencyklopedin* menar att som militärstrateg har Mahan haft lika stor betydelse för sjökrigföringen som Clausewitz för landkrigföringen och Douhet för flygkrigföringen. "Alfred Thayer Mahan"; <http://www.ne.se.ezp.sub.su.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/alfred-thayer-mahan>.

¹⁵¹ Lars Wedin, "Från fästningsflotta till högsjömarin. Den svenska flottans omvandling 1895–1910", *Militärhistorisk tidskrift*, (Stockholm 2004), s. 80.

¹⁵² GUB, B-CA, Fascikel 35, Brev från G E F Boldt-Christmas till Stig Ekman, utan datum.

¹⁵³ Bokholm 2001, s. 360ff.

¹⁵⁴ GUB, B-CA, Fascikel 40, Bastberg, Leksand, den 7 september 1945.

¹⁵⁵ GUB, B-CA, Fascikel 35, Brev från G E F Boldt-Christmas till Stig Ekman, utan datum.

¹⁵⁶ GUB, B-CA, Fascikel 35, Brev från G E F Boldt-Christmas till Stig Ekman, utan datum.

¹⁵⁷ GUB, B-CA, Fascikel 40, Nya varvet 10 maj 1945.